



Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus



Maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma

Luhangan maisematie

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne-
ja ympäristökeskuksen julkaisu

4/2011

Maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma

Luhangan maisematie

Kaisa Raatikainen

4/2011

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskuksen julkaisuja

ISSN 1798-8640 (painettu)
ISBN 978-952-257-282-0 (painettu)

ISSN 1798-8659 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-257-283-7 (verkkojulkaisu)

Kopijyvä

Jyväskylä 2011

KUVAILEHTI

Julkaisusarjan nimi ja numero Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 4/2011				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Kaisa Raatikainen		Julkaisuaika Huhtikuu 2011		
		Julkaisija Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
		Hankkeen rahoittaja/toimeksiantaja Keski-Suomen, Etelä-Savon, Pirkanmaan ja Pohjanmaan ELY-keskukset		
Julkaisun nimi Maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma Luhangan maisematie				
Tiivistelmä Perinteisen karjatalouden muovaamat perinnebiotoopit, kuten kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet, ovat monimuotoisimpia luontoympäristöjämme. Nämä maaseudun arvokkaat kohteet sekä kauniit avoimet maisemat säilyvät vain hoidon avulla. Härkää sarvista on ylimaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on arvokkaiden kohteiden laidunnushoidon järjestäminen. Luhangan maisematie lähiympäristöineen on valittu yhdeksi hankkeen kohdealueista, joille on laadittu maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Yleissuunnitelmassa on määritelty mahdollisia luonnonlaidunkohteita kuten perinnemaisemia, ranta-alueita ja muita laidunnuksesta hyötyviä kohteita sekä muita maatalousalueiden maiseman- ja luonnonhoidon kohteita. Erityinen painoarvo suunnitelmassa on lisäksi maisemaraivauksella, jonka avulla maisematien statusta voidaan ylläpitää ja nostaa yhteistyössä tienpitäjän ja yksityisten maanomistajien kanssa. Suunnitelmassa on mukana tietoa hoitomenetelmistä ja rahoitusmahdollisuuksista. Tavoitteena on saada kohteita hoidon piiriin, innostaa maanomistajia ja löytää kohteille hoitajiksi karjatilallisia ja paikallisia yhdistyksiä. Mahdolliset hoitotoimenpiteet perustuvat täysin vapaaehtoisuuteen. Hankkeen puitteissa voidaan avustaa kohteiden hoidon suunnittelussa ja rahoitusten hakemisessa. Yleissuunnittelun tiedotus ja maastotyöt suoritettiin kevään ja kesän 2010 aikana. Mahdollisten kohteiden omistajille ja karjatilallisille tehtiin kysely, jonka pohjalta ilmoitetuille kohteille tehtiin maastokäynti. Myös aiempia selvityksiä hyödynnettiin suunnitelman valmistelutyössä. Lisäksi on tarkasteltu tiemaiseman tärkeitä kohteita. Härkää sarvista –hankkeen toiminta-aika on 1.6.2009–31.5.2012. Hanketta toteuttavat Keski-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Savon ELY-keskukset sekä Pirkanmaan ja Etelä-Savon ProAgriat ja ProAgria Österbottens Svenska Lantbrukssällskap.				
Asiasanat Kulttuuriympäristö, maisemanhoito, perinnebiotooppi, maaseutu, erityistuki, laidunnus, tiemaisema				
ISBN (painettu) 978-952-257-282-0	ISBN (PDF) 978-952-257-283-7	ISSN-L 1798-8640	ISSN (painettu) ISSN 1798-8640	ISSN (verkkojulkaisu) 1798-8659
Kokonaissivumäärä 40		Kieli suomi		Hinta (sis. alv 8%)
Julkaisun myynti/jakaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus Saatavana myös verkossa: www.ely-keskus.fi >julkaisut ja www.ymparisto.fi/ksu/malu-suunnitelmat				
Julkaisun kustantaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Painopaikka ja -aika Kopijyvä, Jyväskylä 2011				

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Suunnittelualueen kuvaus	6
2.1 Sijainti	6
2.2 Alueen ominaispiirteitä	7
2.3 Kaavoitustilanne	7
2.4 Kallio- ja maaperä	7
2.5 Vesistöt	8
2.6 Korkeussuhteet	8
2.7 Eliölajisto	8
2.8 Arvokkaat luonto- ja kulttuurikohteet	9
3 Maaseutu ympäristön hoito	10
3.1 Kulttuurimaiseman hoito	10
3.2 Maaseutulunnon hoito	12
4 Hoitomenetelmät	15
4.1 Peruskunnostus	15
4.2 Laidunnus	16
4.3 Niitto	17
4.4 Maisemaraivaus ja puuston harvennus	18
4.5 Tienpientareiden hoito	18
5 Hoitosuositukset suunnittelukohteille	19
5.1 Perinnebiotoopit, reunavyöhykkeet ja saarekkeet	20
5.2 Kiinteät muinaisjäännökset	24
5.3 Peltoaukeat	26
5.4 Ranta-alueet	28
5.5 Tienvartat	29
5.6 Maisemanäkymät ja näköalapaikat	30
5.7 Rakennettu kulttuuriperintö	33
6 Rahoitusmahdollisuuksia	35
6.1 Ympäristötuen erityiset	35
6.2 Muut julkiset rahoitukset luonnon ja maiseman hoitoon	36
6.3 Rakennusten kunnostaminen	37
6.4 Metsäiset kohteet	37
7 Lisätietoja ja linkkejä	38
8 Kirjallisuuslähteet	39

1 Johdanto

Maaseudun kulttuuriympäristö koostuu monesta osasesta. Siihen kuuluvat maatalouden muovaamat maisemat, rakennukset ja rakenteet, muinaismuistot sekä perinnemaisemat. Vanhakantaisen karjatalouden muovaamat perinnemaisemien luontotyypit – kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet – ovat monimuotoisimpia luontoympäristöjämme. Näiden ns. perinnebiotooppien lajirikkaus perustuu jatkuvaan hoitoon, laidunnukseen tai niittoon. Laidunnus säilyttää hienot maisemat avoimina ja on hyödyksi monenlaisille luontotyypeille.

Härkää sarvista (Häävi) on ylimatekunnallinen hanke, jonka tavoitteena on maisemallisesti ja luonnonsuojellisesti tärkeiden alueiden laidunnushoidon järjestäminen. Hanketta rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta Pirkanmaan, Keski-Suomen, Etelä-Savon ja Pohjanmaan ELY-keskusten kautta. Keski-Suomessa hankkeessa laaditaan kolmelle kohdealueelle maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Luhangan maisematie ympäristöineen on näistä yksi. Suunnittelualueeseen haluttiin sisällyttää myös Luhangan kirkonkylä sekä sen pohjois- ja eteläpuoliset yleisessä käytössä olevat tiet.

Yleissuunnittelualueelta on määritelty mahdollisia luonnonlaidunkohteita kuten perinnemaisemia, ranta-alueita ja muita laidunnuksesta hyötyviä tai siihen soveltuvia alueita sekä muita maatalousalueiden maiseman- ja luonnonhoitokohteita. Erityinen lisäpainotus haluttiin myös tiemaiseman hoitoon, sillä seututie 612 on Keski-Suomen kauneimpia teitä, ja kuuluisa nimenomaan vesistöihin rytmittyvästä maaseutumaisemastaan sekä arvokkaasta kasvilajistostaan.

Suunnittelualueella innostetaan kohteiden kunnostamiseen ja hoitoon ja tiedotetaan hoidon rahoitusmahdollisuuksista. Myöhemmässä vaiheessa voidaan yksittäisille kohteille tehdä yksityiskohtaisempia hoitosuunnitelmia ja avustaa erityistukien hakemisessa. Tavoitteena on löytää kohteille hoitajat. Yleissuunnitelmassa on määritelty mahdollisia hoitokohteita. Yleissuunnitelma ei kuitenkaan velvoita maanomistajia mihinkään. Suunnitelman tavoitteena on alueiden hoidon edistäminen, mutta

mahdolliset hoitotoimenpiteet tulevaisuudessa perustuvat täysin vapaaehtoisuuteen.

Alkuvaiheessa keväällä 2010 lähetettiin mahdollisten kohteiden omistajille sekä karjatilallisille ja rekisteröidyille yhdistyksille infokirje ja kysely hoitoa kaipaavista kohteista. Yleinen tiedotustilaisuus järjestettiin toukokuussa. Maastotöitä tehtiin kesällä 2010. Yleissuunnitelmassa on huomioitu kyselyssä ilmi tulleita alueita sekä aiemmissa selvityksissä (Mustola 2009) ja suunnitelmissa (Tiitinen-Salmela 2003) todettuja alueita. Lisäksi on tarkasteltu tiemaisemassa näkyviä tärkeitä kohteita.

Suunnitteluprosessissa ovat olleet mukana paikalliset maanomistajat sekä Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen liikenne ja infrastruktuuri –vastuualue. Erityiset kiitokset esitettäköön TIEVA-projektille hyvästä esityöstä maisematien uhanalaisten kasviesiintymien kartoittamisessa, Kaisa Mustolalle ja Marjaana Lepänjuurelle kirjoitusavusta sekä Timo Kypärälle arvokkaita kommentteista.

Kiitokset kaikille suunnitteluun osallistuneille hyvästä yhteistyöstä!

Jyväskylässä 31.3.2011

Kaisa Raatikainen

Projektipäällikkö

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, ympäristö ja luonnonvarat –vastuualue



Kuva 1. Luhangan maisematieellä risteävät rakennettu kulttuuriympäristö, arvokas luonto ja vilkas liikennöinti. Kuvaaja: Timo Kypärä.



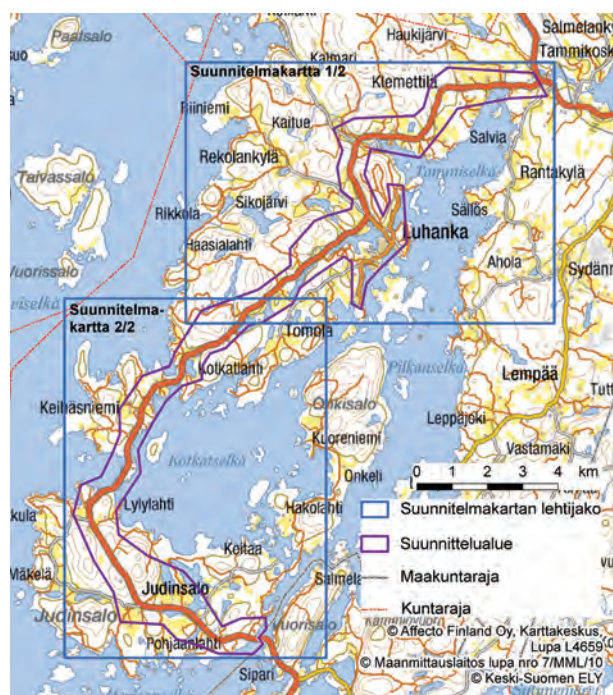
Kuva 2. Retuen peltoaukea. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

2 Suunnittelualueen kuvaus

2.1 Sijainti

Suunnittelualue sijoittuu Päijänteeseen työntyvään niemeen, jonka eteläkärjessä on Judinsalon saari. Luhangan kirkonkylä sijaitsee suunnittelualueen keskivaiheilla. Suunnittelualue on kooltaan hieman alle 30 km². Käytännössä tarkasteltu alue kattaa kuitenkin n. 35 km mittaisen matkan maisematien vartta lähialueineen.

Eliömaantieteellisesti alue sijoittuu eteläborealiselle vyöhykkeelle (2B, Järvi-Suomi) sekä Etelä-Hämeen eliömaakunnan koillisosaan. Maisemamaakunta on Hämeen viljely- ja järvimaan osa-alue Päijänteen seutu. Keski-Suomessa tehdyssä maakunnallisessa maisemaselvityksessä (Muhonen 2005) maisema-aluejakoa on edelleen tarkennettu: Luhanka kuuluu Päijänteen vuorimaiden ja lahdelmien osa-alueeseen, jota luonnehtivat kallioidet ja metsäiset rannat, kallioperän murrosrajoihin syntyneet pitkät lahdet sekä paikoin hyvin rehevä luonto. Viljelykset ja kylät ovat sijoittuneet lahtien poukumiin rantamaille jyrkkärinteisten kalliometsien reunustaessa viljelymaisemaa.



Kartta 1. Suunnittelualueen rajaus ja suunnitelmakartan (liite 2) karttalehtijako.

2.2 Alueen ominaispiirteitä

Luhangan maisematie mutkittelee korkeiden mäki-en ja kallioiden, metsien ja vesistöjen välissä. Pelto-aukeat ja laidunalueet sekä vanhat maatilat kertovat pitkään jatkuneesta maanviljelysperinteestä. Puusto vaihtelee lehdoista tuoreisiin kuusikoihin ja kuiviin mäntykankaisiin. Tienpientareiden kasvillisuus vaihtelee rehevästä karuihin kohtiin. Yleisiä lajeja tiellä olivat vuohenputki, metsäkurjenpolvi, mesiangervo, maitohorsma ja metsäkastikka, mutta tienpientareilla esiintyy myös huomattavan paljon uhanalaista kasvilajistoa.

Alueen asutus on vanhaa ja jokainen sukupolvi on jättänyt oman jälkensä alati muuttuvaan kulttuurimaisemaan. Muinaisjäänökset ja arvokas rakennettu kulttuuriperintö ovat säilyneet jälkipolville muistoina alueen rikkaasta historiasta. Nykyisin luonnonkaunis alue on kesämökkiläisten suosiossa.



Kuvat 3 ja 4. Kiehänsniemen maatalousmaisema talvella ja kesällä. Maiseman kiinnekohtina säilyvät rakennukset ja puut.
Talvikuva: Kaisa Raatikainen, kesäkuva: Kaisa Mustola.

2.3 Kaavoitustilanne

Keski-Suomen maakuntakaavassa seututiet 610 ja 612 (Korpilahti–Luhanka–Sysmän raja) on merkitty maisematieksi. Maisematiemerkintä rajoittaa rakentamista tien lähiympäristössä maankäyttö- ja rakennuslain 33 §:n mukaisesti. Lisäksi kaavaselvityksessä mainitaan, että tien maisemallisia arvoja tulisi säilyttää hoitotoimenpiteillä.

Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt on maakuntakaavassa merkitty kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta tärkeiksi alueiksi. Luonnonsuojelualuemerkintöjä on muinaismuistojen sekä luonnonsuojelulain nojalla perustettujen suojelualueiden kohdalla.

Yleiskaavoja on suunnittelualueella voimassa kolme, ja ne kattavat lähes koko suunnittelualueen: Tammijärven taajaman yleiskaava alueen pohjoisosassa, Luhangan rantaosayleiskaava itäpuolella sekä länsipuolella Suur-Päijänteen, Tammijärvi-Hauhan ym. pienten järvien rantayleiskaava. Luhangan kirkonkylän alue on asemakaavoitettu.

2.4 Kallio- ja maaperä

Alueen kallioperä on pääasiassa granodioriittia. Toiseksi yleisimmät kivilajit ovat graniitti, jota on Judinsalossa suunnittelualueen pohjoisosassa, sekä kiillegneissi, jota on Hakulinniemessä ja Kankaisjärven ympäristössä. Dioriittia esiintyy pienellä alueella Virkakjärven ympäristössä, samoin gabroa. Gabroa on hieman myös Retuenjärven eteläpuolella. Kallioperän koostumus ja rapautuvuus vaikuttavat suuresti alueen kasvillisuuteen.

Suunnittelualueen maaperä Pytynpohjasta etelään on pääasiassa kalliomaata. Erityisesti Judinsalossa on kalliopaljastumia. Kallioalueiden välissä on tarkemmin määrittelemätöntä sekalajitteista maalajia, joka on myös Pytynpohjan pohjoispuolella vallitsevana. Pohjoisosassa on myös hienojakoisempia maalajeja sekä vähäisessä määrin turvemaannosta.

2.5 Vesistöt



Kuva 5. Hopeasalmi virtaa maakuntien rajalla.
Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Päijänteen Saviselkä sijaitsee suunnittelualueen länsipuolella, itäpuolella suurimmat selät ovat Tammiselkä sekä Kotkatselkä. Kaksi salmea yhdistää itä- ja länsipuoliset vedet: Judinsalon saaren pohjoispuolinen Vuoksensalmi sekä eteläpuolinen Hopeasalmi, joka toimii samalla maakunnan rajana. Luhankjärvi sijoittuu suunnittelualueen keskelle, ja se laskee Luhankjoen kautta Korppistensalmeen. Lisäksi alueella on useita pikkujärviä ja lampia: Pajulammi, Vaherjärvi, Koikerus, Huhtijärvi, Kankaisjärvi, Vähälampi, Retuenjärvi, Parranlampi, Pohjatonlampi, Haukijärvi, Jutilanjärvi, Turanen ja Herjaanlampi.

2.6 Korkeussuhteet



Kuva 6. Lukkolan peltojen takana kohoaa Pyttylänmäki 140 metriä merenpinnan yläpuolelle. Tie kulkee mäen sivuitse 50 metriä alempana sen lakea. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Alueen pinnanmuodot ovat erittäin vaihtelevia. Korkeimmat kohdat ovat Judinsalon Haukivuori (203,5 mmpy), sekä Kankaisvuori (n. 200 mmpy). Kirkonkylän pohjoispuolella Vuorenmäki ja Virkavuori kohoavat reiluun 170 metriin merenpinnan yläpuolelle. Maisematien kulkureitin korkeus vaihtelee välillä 80-140 mmpy. Korkeimmillaan tie on Judinsalossa, Pitkäkorven suoran eteläpäässä Haukivuoren luoteispuolella.

Päijänteen vedenkorkeuden pitkäaikainen keskiarvo on 78,15 mmpy, muut järvet sijoittuvat hieman Päijäntettä korkeammalle. Monipuoliset pinnanmuodot yhdistettyinä vesistöjen runsauteen ja pienipiirteiseen maanviljelykseen tekevät alueen maisemakuvasta omaleimaisen ja varsin kauniin.

2.7 Eliölajisto



Kuva 7. Lehtoneidonvaippa. Kuvaaja: Timo Kypärä.

Maisematien piennarten uhanalainen ja huomionarvoinen kasvilajisto kartoitettiin vuonna 2009 silloisten Keski-Suomen ympäristökeskuksen ja Keski-Suomen tiepiirin yhteistyönä toteutetussa tienvarsien kasvillisuusinventoinnissa. Tienvarsilta löydettiin tuolloin useita uhanalaisia ja mielenkiintoisia lajeja, havaintopaikkoja oli yhteensä 96 kappaletta.

Lajistollisesti runsain alue sijoittuu Koikeruksen ja Luhankjärven alueille. Markkulan tilan kohdalla sijaitseva kalliroleikkaus on myös erityisen rikas lajistoltaan. Uhanalaisista lajeista runsaimmin tienvarsilla esiintyvät ketoneilikka, metsänätkelmä, lehtoneidonvaippa ja hirvenkello. Niukemmin esiintyy kelta- ja musta-apilaa, ahokirkiruohoa, kesämaksaruohoa ja pussikämmekkää sekä ketonoidanlukkoa ja mäkitervilää. Tien eteläpäässä on runsaasti rantatädykettä. Muita inventoinnissa löytyneitä tienpiennarten uhanalaisia tai huomionarvoisia lajeja olivat isomaksaruoho, kissankäpälä, keltasauramo, nurmitatar, jokileinikki, ukontulikukka, lehtopähkämö ja mäkitervakko.

Liito-oravahavaintoja suunnittelualueelta on tehty muutamia. Valkoselkätikkaa on tavattu Moiskalassa, Judinsalossa, Kankaisvuorella ja Pytynpohjassa. Uhanalaisista ja huomionarvoisista hyönteislajeista on 2000-luvulla havaittu virnasinisiipi, verijäärä, täplälampikorento, isovesiäinen, isolampisukeltaja sekä lehtopirkko. Alueelta on myös vanhoja uhanalaisten ja harvinaisten sammalten havaintoja: purotierasammal, korpipohtosammal ja koskisiipisammal.

2.8 Arvokkaat luonto- ja kulttuuri-kohteet

Suunnittelualueella on muutamia luonnonsuojelulain 29 §:n tarkoittamia suojeltuja jalopuumetsiköitä. Yksityisiksi luonnonsuojelualueiksi on perustettu neljä arvokasta luontokohteita: Luhankjoen ranta-luhta, Vaherojan lehmusmetsikkö, Vahervuorenlehto sekä Lähdemäen lehmusmetsikkö.

Inventoituja perinnemaisemia löytyy suunnittelualueelta kaksi kappaletta. 1990-luvulla valtakunnallisessa perinnemaisemainventoinnissa kartoitettiin Judinsalon Vanhan-Lehtimäen tilan laitumet paikallisesti arvokkaana kohteena (Mönkösmäen laitumet).

Vuonna 2010 kartoitettiin maakunnallisesti arvokkaat Moiskalan haat.

Alueella on kaksi valtakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta: Luhangan vanha kirkko sekä Judinsalossa sijaitsevat Mönkösmäen talonpoikaistalot. Näistä jälkimmäinen nostettiin valtakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi v. 2010 julkaistussa, päivitetystä RKY-inventoinnissa. Maakunnallisesti arvokkaita kohteita on myös useita, ja ne kuvataan luvussa 5.7.

Kiinteitä muinaisjäänöksiä on useita, mikä kertoo osaltaan ihmisasutuksen pitkästä jatkumosta alueella.



Kuva 8. Ahokirkiruoho. Kuvaaja: Timo Kypärä.



Kuva 9. Kalliokettoa Vanhan-Lehtimäen tilalla. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

3 Maaseutu ympäristön hoito

3.1 Kulttuurimaiseman hoito

Maiseman umpeutuminen ja pensoittuminen on ongelmana monin paikoin niin koko Suomessa kuin Luhangan maisematienkin varsilla. Tienvarsien pensaikot ovat näkyvyys- ja sitä kautta turvallisuuskysymys. Kaikkea pensaikkaa ei kuitenkaan kannata raivata kaikkialta, sillä pensaikot ovat erityisesti rannoilla luonnon monimuotoisuuden ja linnuston kannalta tärkeitä.

Pusikoista puhuessa on hyvä muistaa, että maisemanhoito alkaa omalta tontilta. Tontin reuna-alueet kannattaa hoitaa esimerkiksi niittämällä tai sitten istuttaa niille puustoa tai muuta kasvillisuutta. Toisaalta luonnon monimuotoisuutta lisää, jos tontilla on myös vähemmän hoidettuja kohtia, mm. nokkonen tarjoaa ravintoa monille perhosille. Osan pihanurmikosta voi myös muuttaa kukkaniityksi, jolloin se tarjoaa sekä silmäniloa, myös ravintoa monille hyönteisille.

Perinteinen avoin peltomaisema on arvokas. Peltojen säilyminen viljelyssä tai laidunnuksen piirissä säilyttää niiden avoimuuden. Toivottavaa olisi, että maisematien varrella säilyisi maanviljelystä se sen ylläpitämiä peltomaisemia mahdollisimman paljon.

3.1.1 Muinaisjännökset

Kiinteitä muinaisjännöksiä ovat mm. ihmisten muinoin tekemät maa- ja kivekummut, röykkiöt, kalmistot, uhripaikat, käräjäpaikat, asumusten jännökset sekä asuin- ja työpaikat ja näihin liittyvät muodostumat. Luhangan maisematien ympäristössä en paljon erityisesti kiviakautisia asuinpaikkoja, jotka kertovat alueen pitkästä asutushistoriasta.

Muinaismuistolain mukaan kiinteät muinaisjännökset ovat automaattisesti rauhoitettuja, ja niiden kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu kajoaminen on kiellettyä.

ilman laissa määriteltyä lupaa. Laki ei kuitenkaan rajoita normaalia peltoviljelyä. Vallitseva maankäyttö on sallittua, mutta muinaisjäänös tulee silti toimenpiteissä huomioida.

Muinaisjäänösalueita hoidettaessa on hyvä hoitotapa usein vesakonpoisto tai laidunnus. Hoitoon tarvitaan aina Museovirastolta hoitolupa. Ohjeita hoitolupaa varten saa museovirastosta ja Keski-Suomen museosta. Hoidetut muinaisjäänökset auttavat syventämään paikallisten asukkaiden identiteettiä ja vahvistamaan näin myös ihmisten sitoutumista omaan elinympäristöönsä.

3.1.2 Puukujanteet ja maisemapuut

Puukujanteet ovat maisemassa näkyviä elementtejä. Suuret, vanhat puut tarjoavat myös suojaa, ravintoa ja elinympäristön monille eliölajeille. Jossain vaiheessa kujanteen ikääntyessä tulee kuitenkin eteen sen uudistaminen. Kujanteiden ja puuryhmien uudistaminen on suositeltavaa tehdä suuremmissa osissa, sillä jos taimia istutetaan vanhojen puiden väleihin, niiden kasvu jää helposti kituliaaksi valon ja veden puutteessa. Perustettavat ja uudistettavat kujanteet tulee mitoittaa nykyajan liikennevälineiden vaatimukset huomioon ottaen.

Yksittäiset maisemapuut erottuvat maisemassa kauas, ja usein niihin liittyy vanhoja kertomuksia. Avoimella paikalla ikänsä kasvaneina ne ovat usein varsin vastustuskykyisiä lahottajasienille ja osittain lahoinkin pysyvät pystyssä vuosikymmenien ajan. Niiden ympärille kasvavaa nuorta puustoa voi raivata. Maanomistaja voi halutessaan hakea vanhoille yksittäispuille ja puuryhmille rauhoitusta luonnonmuistomerkeiksi kunnalta. Avointa maisemaa hallitsevat suuret yksittäiset puut ja puuryhmät mainitaan myös luonnonsuojelulaissa suojeltuna luontotyyppinä (29 §).



Kuvat 10 ja 11. Markkulan tilan hakamaan yksinäinen mänty on maisemassa erottuva elementti niin talvella kuin kesälläkin, kummastakin suunnasta tietä kulkiessa. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Vanhojen rakennusten ja rakenteiden säilyttäminen, kunnossapito ja entisöinti on osa maaseutumaisen hoidon hoitoa. Sekä Keski-Suomen ELY-keskus että Keski-Suomen museo neuvovat vanhojen rakennusten kunnostuksessa.

Vanhojen pihapiirien puutarhoissa kannattaa säilyttää mahdollisimman paljon alkuperäistä puutarhakasvilajistoa ja suosia perinnekasvillisuutta ja perinteisiä rakenteita kuten kivi- ja riukuaitoja.



Kuva 12. Retuen tilan pihapiiri on tiiviisti rakennettu. Kuvaja: Kaisa Raatikainen.



Kuva 13. Markkulan tilan metsälaidunta. Kuvaja: Kaisa Raatikainen.

3.2 Maaseutuluonnon hoito

3.2.1 Perinnebiotoopit

Perinnebiotooppeja ovat perinteisen karjatalouden synnyttämät luontotyypit, joista yleisimpiä ovat kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet. Perinnemaisema sisältää erilaisten perinnebiotooppien lisäksi myös rakennetun ympäristön; aidat, aitat, kaivot ja muut rakennelmat. Perinnemaisemiin liittyy usein kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja muita rakennelmia sekä kauniita maisemakokonaisuuksia.

Maatalouden rakennemuutoksen myötä perinnebiotooppien määrä Suomessa on romahtanut. Karja on siirtynyt laiduntamaan lannoitetuille nurmilaitumille, viikatteet viuhuvat vain harvoin ja niittokoneet keskittyvät viljellyille pelloille ja tien varsille. Perinnebiotooppeja on raivattu pelloksi tai metsitetty, tai ne ovat hoidon puutteen vuoksi rehevöityneet ja kas-

vaneet umpeen. Kuitenkin perinnebiotoopit tarjoavat elinympäristön monimuotoiselle kasvi- ja hyönteislajistolle. Ne on todettu Suomen luontotyypeistä uhanalaisimmiksi.

Tarkempaa tietoa perinnebiotoopin tunnistamisesta on mm. perinnebiotooppien hoitokorteissa (ks. luku 7). Perinnebiotoopit säilyvät vain hoitaen, laiduntamalla tai niittämällä. Laidunnus tai niitto toteutetaan niin, ettei se aiheuta kasvillisuuden rehevöitymistä. Hoitomenetelmistä tarkemmin luvussa 4.

3.2.2 Luonnon ja maiseman monimuotoisuuskohteet

Maatalousympäristön monimuotoisuuskohteita ovat esimerkiksi peltojen metsäsaarekkeet, peltojen ja metsien reunavyöhykkeet, rantavyöhykkeet, tulvaniityt, kosteikot ja puukujanteet. Nämä alueet ovat maisemassa tärkeitä tuoden siihen pienipiirteisyyttä ja

vaihtelevia elinympäristöjä. Monipuolinen eliölajisto on tärkeä osa maatalousympäristön monimuotoisuutta.

Osa eliölajeista viihtyy avoimilla peltoalueilla ja ojanpientareilla. Linnuista mm. kiuru, kuovi ja töyh-töhyppä pesivät pelloilla. Kotieläintilojen läheisyyttä suosivat mm. kottarainen, varpunen ja pääskyt. Kukkivilla niityillä elää runsas hyönteislajisto, joista näyttävimpiä ovat perhoset. Jotkut lajit viihtyvät puustoisissa saarekkeissa tai pensaikoissa, kuten monet varpuslinnut. Myös kosteikoilla viihtyy oma lajistonsa, hyönteisistä erityisesti sudenkorennot ja linnuista mm. taivaanvuohi.

Monimuotoisuuskohteita voidaan hoitaa raivaamalla, niittämällä tai laiduntamalla. Aina kohteet eivät tarvitse hoitoa, vaan parasta monimuotoisuuden kannalta voi joskus olla säilyttää ne ennallaan. Kohteiden hoidon tarve ja tavoitteet on aina määriteltävä tapauskohtaisesti. Monipuolisten pellon reunavyöhykkeiden ja peltojen metsäsaarekkeiden hoitoperiaatteet ovat samansuuntaiset. Reunavyöhykkeellä pyritään lisäämään kasvillisuuden kerroksellisuutta ja monipuolisuutta. Reunavyöhykkeellä on hyvä olla myös avoimia kohtia, joilla niittykasvillisuus voi menestyä. Raivauksissa suositaan lehtipuustoa. Raivauksin voidaan tuoda esille siirtolohkareita, katajia, hienoja yksittäispuita ym. maisemakuvaa monipuolisia kohteita. Raivausjätteet on suositeltavaa kerätä.

Maatalousympäristön lintujen säilymistä alueella voi edistää mm. laittamalla linnunpönttöjä sopiville paikoille. Kottaraisille ja varpusille kannattaa laittaa pönttöjä lähelle eläintiloja, esimerkiksi hevostallien lähistölle. Tuulihaukan pöntölle hyvä paikka on laa-



Kuva 14. Vanhan-Lehtimäen tilan peltoaukeilla on hakamaisia puusaarekkeita. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

jan peltoalueen laidalla ladon seinään tai sähkötolppaan kiinnitettynä.



Kuva 15. Paahteisissa kohdissa sijaitsevat kiviröykkiöt ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita. Kuva on Moiskalasta. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

3.2.3 Vieraslajit

Ns. vieraslajit ovat aggressiivisesti leviäviä tulokaslajeja, jotka syrjäyttävät paikalta alkuperäisen lajiston. Lupiini, jättipalsami ja jättiputki ovat yleisimpiä vierasperäisiä kasvilajeja. Niiden leviämistä on rajoitettava ja ne on suositeltavaa hävittää.

Luhangan maisematiellä esiintyy huomattavan vähän lupiinia. Tässä suunnitelmassa esitellyt kolme lupiinesiiintymää (luku 5.5) tulisi hävittää, jottei lupiini pääse leviämään ja tukahduta tienvarren arvokasta kasvilajistoa. Paras keino torjua lupiinia on kaivaa juuret maasta tai kemiallinen torjunta. Rannoilla kemiallista torjuntaa ei yleensä voi tehdä, eikä myöskään silloin kun paikalla esiintyy uhanalaisia tai huomionarvoisia lajeja. Torjuntaa on jatkettava pitkäjänteisesti, sillä lupiinin siemen on erittäin säilyvä. Vähintäänkin lupiini on niitettävä ennen siementämistä, siten rajoitetaan kasvin leviämistä. Niitos on korjattava ja kuljetettava pois.

Jättipalsamia esiintyy erityisesti kosteilla paikoilla, joilla se voi kasvaa laajoina kasvustoina. Jättipalsamin siemen ei ole kovinkaan säilyvä ja se on mahdollista hävittää kitkemällä tai niittämällä se mahdollisimman alhaalta niin, että se ei pääse siementämään. Myös laidunnus on hyvä torjuntakeino jättipalsamille. Luhangan maisematien varrelta jättipalsamia on löytynyt ainakin Keihäsniemen pohjoispuolelta, Rupanlammen ja Sukkalahden välisen mäntymetsän lehtipuustoiselta laidalta.

Jättiputken leviämisen estämiseksi on tärkeää estää kasvin kukkiminen ja siementäminen, tosin putki leviää myös kasvullisesti. Niitto ei siis hävitä kasvia. Mekaanisesti kasvia on mahdollista poistaa katkaisemalla juuret 20 cm syvyydeltä tai peittämällä kasvusto vahvalla kankaalla tai muovilla vähintään pariksi vuodeksi. Hentoja yksittäisiä ensimmäisen

vuoden taimia voi poistaa kitkemällä. Suuriin kasvustoihin on järkevintä käyttää kemiallista torjuntaa. Torjuntaa tulee tehdä suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti usean vuoden ajan. Jättiputken torjunnassa on noudatettava varovaisuutta, sillä kasvin soluneste voi aiheuttaa ihovaurioita.



Kuva 16. Lupiinin oikea-aikainen niitto tienvarsilla estää sen levittäytymistä. Kuvaaja: Hanna Lindblom.



Kuva 17. Karja on maiseman luontevin hoitaja. Lehmiä Tommolankylään vievän tien risteyksessä. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

4 Hoitomenetelmät

4.1 Peruskunnostus

Käytöstä pois olleiden laidunalueiden peruskunnostustoimia ovat alkuraivaus ja aitaaminen. Laiduntavat eläimet auttavat vesakon torjunnassa, joten usein ensimmäinen toimenpide on raivata aitalinjat ja pystyttää aidat. Aitamateriaalina suosituin on sähköpaimenaita. Lammaslaidun aidataan verkkoaidalla. Maisemallisesti näkyville kohteille varten otettava vaihtoehto on perinteinen puu- tai riukuaita. Kiviaidat eivät yleensä yksistään pidätä eläimiä, mutta niiden kunnossapito ja kunnostaminen kannattaa. Piikkilankaa ei suositella aitaamiseen, ja vanhat piikkilanka-aidat onkin syytä korjata maastosta, sillä ne ovat kulkijoille vaarallisia.

Laidunalueen sisällä raivaaminen aloitetaan avamalla karjalle kulkureittejä ja laajentamalla mahdollisesti olemassa olevia aukkoja. Raivauksessa säästetään katajaa ja valikoituja lehtipuuryhmiä. Eriyisesti nuorta kuusta ja vesovia lehtipuita (harmaaleppä, pihlaja ja pajut) poistetaan. Nämä aiheuttavat varjostusta ja laitumen umpeenkasvua. Nuorta haapaa torjutaan tehokkaimmin kaulaamalla. Kaikkea pensaikkoa ei poisteta, vaan sitä jätetään jonkin verran lintujen pesäpaikoiksi. Raivaus ja puiden

kaulaaminen kannattaa tehdä loppukesästä, jolloin ravinteet ovat vielä pääosin puiden lehvästössä ja rungossa eikä juuristossa. Lintujen pesimäaikaan (touko–heinäkuu) ei ole suositeltavaa raivata. Raivaus tehdään mahdollisimman lyhyeen kantoon.

Raivaustähteet kasataan ja kuljetetaan pois, jotteivät ne rehevöitä maaperää. Raivaustähteet voidaan myös polttaa, mutta mieluiten alueen ulkopuolella. Lahoavat juuristot voivat aiheuttaa ravinnepiikin, joka rehevöittää kasvillisuutta. Tätä voidaan estää tekemällä raivaustyöt vaiheittain useamman vuoden aikana.



Kuva 18. Raivaustähteen poiskeruuksessa riittää talkooväelle työtä. Kuvaaja: Vuokko Laakso.

4.2 Laidunnus



*Kuva 19. Lampaat ovat erinomaisia maisemalaiduntajia.
Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.*

Laidunnus on hyvää maisemanhoitoa. Se pitää alueet avoimina, ja laiduntamalla voidaan hoitaa alueita, jotka eivät esim. kivisyytensä tai puustoisuutensa takia sovellu koneelliseen hoitoon. Myös muinaisjäännösalueille laidunnus sopii varsin hyvin hoidoksi. Valtaosaa keskisuomalaisista perinnebiotoopeista on käytetty nimenomaan laitumina, jolloin eläimet ovat niiden luontevimpia hoitajia myös tulevaisuudessa. Tutkimukset osoittavat, että vaihtelevat luonnonlaitumet tarjoavat eläimille virikkeitä ja ravintoaineita, jotka lisäävät niiden hyvinvointia.

Perinteisen ja oikeinmitoitettun laidunnuksen myötä hoidetun alueen maaperän ravinteisuus vähenee ja kasvillisuuden rehevöityminen estyy. Perinteisellä laidunnuksella tarkoitetaan sitä, ettei eläimille anneta lisärehua laitumelle. Kivennäisiä toki annetaan. Laidunnus lisää kasvupaikan valoisuutta ja lämpöä. Laidunnuksen seurauksena nopeakasvuiset, rehevöitymistä ilmentävät kasvit, kuten maitohorsma, nokkonen, nurmilauha ja vadelma taantuvat ja niiden asemesta kasvupaikalle leviää niittykasvillisuutta. Maaperän köyhtyminen näkyy paitsi lajiston muuttumisena, myös lajimäärän kasvuna sekä lajiston tasaisuutena; hyvin hoidetulla laitumella on vaikea nimetä kasvillisuuden valtalajeja, sillä lajien runsaudet ovat hyvin tasaisia.

Laiduneläimiä ovat lammas, nauta, hevonen ja vuohi. Kaikkiruokainen vuohi soveltuu erityisen hyvin umpeutuvien kohteiden peruskunnostukseen ja yleensäkin pensoittuneiden alueiden hoitoon. Lammas kevyenä ja ruokansa tarkkaan valikoivana eläimenä soveltuu vähätuottoisillekin laidunmaille, kuten ketojen ja hakamaiden laiduntajaksi. Lammas

on helppo kuljettaa ja usein niitä saa lampureilta kesän ajaksi. Lammas on laumaeläin eikä viihdy yksin. Uhanalaisten kasvien hoitajana lammas on huono, sillä usein se syö ensimmäiseksi mehevät ruohovartiset kasvit kuten kämmevät ja noidanlukot.

Hevonen tyypillisenä laumaeläimenä soveltuu momentyyppisille laitumille. Ravinnokseen hevonen käyttää heinäkasveja ja ruohovartista muuta kasvillisuutta, mutta se syö myös puiden lehtiä ja kuorta. Hevonen käyttää laitumen tuoton melko tarkkaan hyväkseen ja se ei sovellu alueille, joiden kasvillisuus on herkkää kulumaan kavioiden alla. Kosteat ja vetiset alueet eivät myöskään ole hevoslaitumina kaikkein parhaita.

Naudoista laiduntamiseen soveltuvat kaikki rodut. Parhaita laiduntajia perinnebiotoopeille ovat alkuperäisrodut, jotka ovat kevyempirakenteisia ja ravintotarpeeltaan vaatimattomampia kuin pitkälle jalostetut rodut. Lypsykarjasta ummessaolevat lehmät, hiehot ja vasikat soveltuvat hyvin vähempituottoisillekin laitumille ja pienikokoisempien liihakarjarotujen emolehvät vasikoineen ovat erinomaisia laiduntajia luonnonlaitumilla. Kosteiden rantaniittyjen laiduntamiseen nauta on paras vaihtoehto.

Suosittelava vuosittainen laidunpaine riippuu kohteesta ja laiduneläimestä. Rehevät rantaniityt elättävät enemmän eläimiä kuin karut kedot. Laidunpaineetta olisi hyvä myös vaihdella vuosittain olosuhteiden mukaisesti. Laidunpaineen tarkkailu on tärkeää, jotta laidunnus ei olisi toisaalta liian tehokasta (maa kuluu mullokselle) tai liian vähäistä (kasvillisuus jää korkeaksi). Lohkokierto helpottaa laidunpaineen säätelyä: jos eläimiltä loppuu ruoka alueelta, ne siirretään toiselle lohkolle. Reunavyöhykkeet voidaan myös aidata erilleen pellostä. Jatkuva liian voimakas laidunnus ja kasviversojen toistuva syöminen estää kukinnan ja siementuoton. Toisaalta liian alhaisesta laidunpaineesta ei ole hyötyä niittykasvillisuuden palauttamisessa ja hoidossa – tällöin nopeampikasvuiset, ravinteisuudesta hyötyvät lajit tukahduttavat kukkakasvit alleen.

Eläinten omistajien ja maanomistajien kohtauspaikana internetissä toimivaan Laidunpankki-palveluun voi jättää ilmoituksen, jos omistaa laidunmaita ilman eläimiä tai eläimiä ilman laidunta. Laidunpankin käyttö on maksutonta.

4.3 Niitto

Niiton ja niitoksen poiskeruun tavoitteena on lisätä kohteen avoimuutta ja valoisuutta sekä vähentää maaperän ravinteisuutta. Hoitotulokseen ja niityn tai tienpientareen lajirunsauteen vaikuttavat niitossa käytettävät menetelmät ja välineet, niittoajankohta sekä niitokertojen määrä. Niitos haravoidaan ja kuljetetaan aina pois, jos kyseessä on perinnebiotooppi. Uhanalaisten ja harvinaisten kasvien versot kannattaa kuitenkin jättää niittämättä, jos niiden kukinta on kesken. Niitto ainakin joillakin lajeilla nopeuttaa siementen kypsymistä. Niittojätteen poisvienti antaa lajeille myös mahdollisuuden levittää siemeniään uusille esiintymispaikoille.

Peruskunnostukseen ja ongelmakasvien poistoon käytetään mieluiten murskaavateräistä niittovälinettä kuten raivaussahaa (niittoterä tai siima), trimmeriä tai niittosilppuria. Murskaavateräinen väline jättää leikkauspinnan epätasaiseksi ja rikkonaiseksi,

jolloin niitetty kasvillisuus altistuu sekä kuivumiselle että erilaisille sienitaudeille.

Leikkaavateräiset niittovälineet kuten viikate tai traktoriin kytkettävät kaksoisterä-, sormipalkki- tai lautasniitokoneet sopivat niittykasvillisuudelle. Alueen tasaisuus ja kivisyys vaikuttaa niittovälineen valintaan.

Niiton paras ajankohta on heinä-elokuun vaihteessa, jolloin useimpien niittykasvien siemenet ovat ehtineet kypsyä. Umpeenkasvaneet alueet niitetään kahdesti kesässä; ensin alkukesästä ja toistamiseen myöhemmin. Tämä köyhdyttää maaperää tehokkaasti ja estää ongelmakasvien kukkimisen ja siementämisen.

Loppukesällä niitetyn, toivottuja kukkakasveja sisältävän niitoksen annetaan kuivahtaa alueella pari päivää ennen haravoimista ja poiskuljetusta. Tällöin kasvien siemenet ehtivät varista maahan. Jos sää on kostea, niitosta kannattaa pöyhiä välillä homehtumisen estämiseksi.



Kuva 20. Niitettäessä olisi hyvä säästää osa perhosten ja muiden hyönteisten ravintokasveista. Kuvaaja: Kaisa Mustola.

4.4 Maisemaraivaus ja puuston harvennus

Maisemanhoidossa raivataan ja harvennetaan kasvavaa puustoa niin, että pyritään kehittämään kohdetta maisemallisesti kauniimmiksi. Etukäteen kannattaa miettiä, mistä kohtaa haluaa näkymän avautuvan, ja aloittaa raivaus siitä. Maisemaraivausten toteutuksessa pätevät samat periaatteet kuin peruskunnostusraivauksessakin (luku 4.1). Suuria, alas asti oksaisia puita säästetään ja niiden ympäriltä poistetaan alikasvosta.

Runkopuuston harventaminen toteutetaan pieniä aukkoja avaamalla, ja sen tavoitteena on aikaansaada vaihteleva, lajistoltaan ja ikärakenteeltaan monipuolinen puusto. Tasavälein harventamista vältetään. Vanhoja lehtipuita suositetaan ja mahdolliset lahopuut säästetään. Pienaukotuksen myötä kenttäkerrokseen pääsee enemmän valoa ja aluskasvillisuus kehittyy monipuolisemmaksi. Erityisesti paiseteiset rinteet ja kumpareet ovat hyviä kohtia pienille valoaukoille.

Maisemanhoidolliset lähtökohdat voidaan huomioida myös metsänhoitosuunnitelmassa, jossa voidaan osoittaa metsikkökuvioita maisemametsiksi. Maisemametsien hoitoon saa neuvoja alueellisesta metsäkeskuksesta ja metsänhoitoyhdistykseltä.

4.5 Tienpientareiden hoito

Sekä yleisten että yksityisten teiden pientareiden hoito olisi hyvä mitoittaa niillä esiintyvän kasvillisuuden perusteella. Pusikoituneet pientareet on suositeltavaa raivata alkukevällä ainakin risteysalueilta, jotteivät ne peitä näkyvyyttä myöhemmin kesällä. Reheväkasvustoiset (valtalajeina esim. vadelma, lupiini, korkeat heinät) tienpientareet voidaan niittää kahdesti kesässä.

Luhangan maisematien varrella esiintyy paljon arvokasta niittykasvillisuutta. Lajiston säilymisen kannalta pientareiden niiton oikea ajoitus on ensiarvoisen tärkeää. Pientareet tulisi niittää vasta elokuussa, kun kukkakasvien siemenet ovat ehtineet kypsyä. Niitos olisi hyvä korjata pois, mutta mikäli mahdollista, sen pitäisi antaa kuivahtaa päivän tai pari ennen keruuta, jotta siemenet ehtivät varista maahan. Kuivat, ketoiset pientareet eivät tarvitse niittoa joka vuosi.

Yleisten teiden varsien ja tiealueiden hoito on alueellisen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen liikenne- ja infrastruktuuri –vastualueen koordinoimaa. Tiealueen ulkopuolella raivaukset ja niitot ovat paikallisten asukkaiden vastuulla. Tiealueen raivauksia on mahdollista laajentaa myös yksityisten maille, mikäli asiasta sovitaan erikseen ja työhön annetaan pysyväislupa.



Kuva 21. Pytynpohjassa näkymä Tammiselälle on umpeutunut. Puiden harkittu harvennus avaa maiseman. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.



Kuva 22. Tienpientareen kukkaloistoa. Kuvaaja: Kaisa Mustola.

5 Hoitosuosituks suunnittelukohteille

Hoitosuosituksia on esitetty osalle suunnittelualueen kohteista. Koska kyseessä on yleissuunnitelma, jossa on kartoitettu mahdollisia hoitokohteita, esitettyjen hoitotoimien toteutus perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Kohteiden numerot viittaavat suunnitelmakartoissa (liite 2) esitettyihin sijainteihin.

Suunnitelmakartoissa on myös esitetty maisematien tärkeät näkymät sekä arvokkaimmat tienvarsialueet.



Kuva 23. Markkulan tilan metsäsaarekkeet ovat monimuotoisia sekä puustoltaan että lajistoltaan. Markkulan tila on yksi suunnitelman kartoituskohteita. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

5.1 Perinnebiotoopit, reunavyöhykkeet ja saarekkeet

1. Markkula



Kartta 2. Markkulan tilan arvokkaat luontoympäristöt käsittävät perinnebiotooppeja sekä metsäsaarekkeita.

Markkulan tilalla tarjotaan maatilamajoitusta ja pieni-muotoista pitopalvelua. Tilan rakennusten lähellä on hienoja maisemallisia mäntyjä ja hieno vanha aitta, jossa on säilytetty aikoinaan ruumiita. Tilaan liittyy monta tarinaa! Tilakeskuksen ympärillä avautuvan peltoaukean keskellä on useita pieniä metsäsaarekkeita, jotka ovat arvokkaita niin maiseman kuin luonnonkin monimuotoisuuden kannalta.

Tieltä näkyy järvelle hyvin ja maisema on avara sekä hyvin hoidettu. Rantaniitty on säilynyt avoimena, vaikkakaan lehmien pidon loputtua rantaa ei enää laidunneta. Siihen alkaa pikkuhiljaa kasvaa pajukkoa, ja ruovikko lisääntyy. Ranta tulisi tulevaisuudessaakin pitää avoimena. Ennen ranta laidunnettiin pellon yhteydessä, nyt rannassa oleva pelto on vuokralla. Rannassa on tiheä nuori koivusaareke, jota voisi harventaa maisemallisesti kauniimmaksi. Rannassa olevaa kasvillisuutta: puna- ja valkoapila, koiranputki, hiirenvirna, leinikkejä ja osmankäämi. Lähellä rantaa on kaksi metsäsaarekettä. Ensimmäinen on hevosenkengän muotoinen ja puurakenteeltaan hyvä. Siinä kasvaa koivua, haapaa, katajaa ja mäntyä. Kasvillisuutta: koiran- ja vuohenputki, met-

säkurjenpolvi, hiirenvirna, särmäkuisma, ahomansikka, niittyntäkelmä ja lillukka.

Toisessa pienemmässä saarekkeessa kasvaa koivua, haapaa ja katajaa. Hoidoksi sopisi reuna-alueiden niitto kukkien kukittua. Kasvillisuutta: punaapila, metsäkurjenpolvi, hiirenvirna, koiranputki, niittyntäkelmä ja ruusu.

Läntisessä pienessä metsäsaarekkeessa, maise-matien vieressä, valtapuuna on mänty. Seassa on myös haapaa ja koivua. Järven puoleinen reuna on raivattu, mutta siihen on jätetty nuorta mäntyä. Reunalla kasvaa paljon ahomansikkaa. Alueen itäisessä laidassa kasvaa hirven- ja kurjenkelloa. Alueen sisällä on runsaasti alikasvosta, jota olisi hyvä raivata.

Tien toisella puolen on 1800-luvulta asti laidunnettu havumetsälaidun. Laidunala on ollut ennen noin 10 hehtaaria ja edelleen laidunnuksen jälkiä on näkyvissä. Aluetta on laidunnettu viimeksi vuonna 2006. Valtapuuna metsässä on kuusi ja mänty, mutta myös katajaa esiintyy. Koivua on pienehkö saareke tien reunassa ja siinä kasvaa alikasvoksena kuusta. Lajistoa mm: nurmitädyke, ahomansikka, kangasmaitikka, mustikka, puolukka, sananjalka, metsätähti ja metsäkurjenpolvi. Lounaiskulmassa kasvaa runsaasti valkolehdokkia (rauhoitettu laji). Tien varren kalliohyillyillä kukkii mäkitervakko. Sekä valkolehdokki että mäkitervakko ovat huomionarvoisia perinnebiotooppien tyyppilajeja.

Tien toisella puolen metsälaitumen koillispuolella on ennen ollut vasikkahaka. Hakamaa on maisemallisesti upea, kallioinen ja kakkärämäntyinen. Se sopisi laidunnettavaksi yhdessä metsälaitumen kanssa.

Hoitosuositukset: Ranta-alueella raivaus, lisäksi laidunnus olisi myös erinomainen hoitokeino. Metsäsaarekkeista olisi hyvä raivata alikasvopihlajaa ja nuorta haapaa pois, saarekkeen laitojen niitto kukkien kukittua. Metsälaitumen ja haan paras hoitokeino on laidunnus.

Rahoitus: Pellon reunavyöhykkeet ja metsäsaarekkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus. Rantalaidun, metsälaidun sekä haka: ei-tuotannollisten investointien tuki, 1-2 vuotta sekä perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus.

2. Moiskalan haat



Kartta 3. Moiskalan haat reunustavat Hakulinniemeen vievää tietä.

Moiskalan taloa ympäröivät alueet ovat olleet perinteisen maatalouden piirissä 200–300 vuoden ajan. Hakamaita ja metsälaitumia laidunnettiin lehmillä ja hevosilla 1900-luvulla. 1990-luvulla kaksi suurinta hakaa on ollut lähestulkoon yhtäjaksoisesti lammaslaitumina. Myös navetan takana olevaa aluetta on laidunnettu lampailta.



Kuva 24. Moiskalan rantahaka on maakunnallisesti arvokasta perinnemaisemaa. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Moiskalan metsä- ja rantahaka inventoitiin vuonna 2010 ja ne todettiin maakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi. Laidunalueet sisältävät avoimia tuoreita niittyjä, lehti- ja sekapuustoisia hakamaapalasia sekä lehti- ja havupuuvaltaista metsälaidunta pienialaisina, toisiinsa liittyvinä kuvioina. Metsälaitumet ovat laajoja ja vaihtelevapuustoisia. Laitumiin kuuluu myös avoimia alueita, jotka ovat olleet aikoinaan peltoina. Peltoja ei ole kuitenkaan muokattu tai lannoitettu. Entisten peltojen halki kulkee lähteinen tai luhtainen juotti.

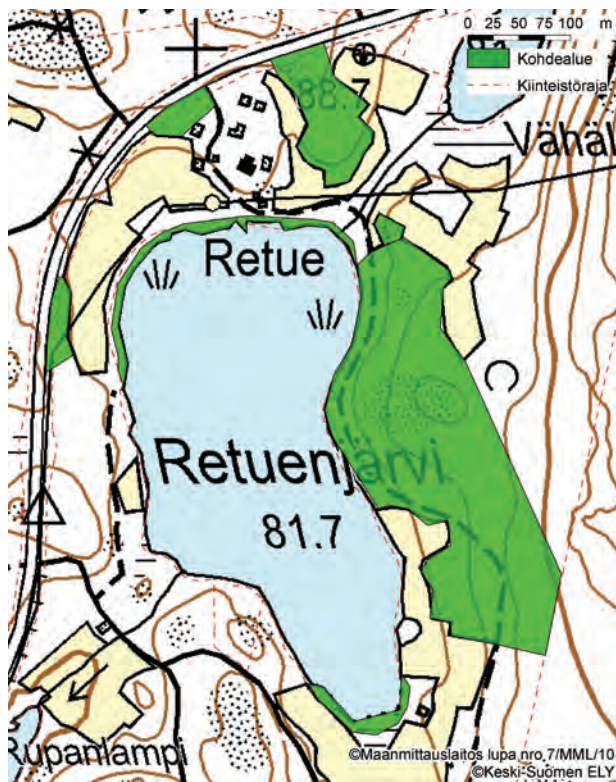
Moiskalan haat ovat kasvillisuudeltaan pienipiirteisesti vaihtelevia. Puuston rakenne laidunalueilla on monipuolinen, ja lahoppuuta on lähes kaikilla kuviolla kohtuullisesti tai runsaasti. Aluskasvillisuudessa on niityille tyypillisiä kukkakasveja runsaasti. Paikoin löytyy lehtokasvillisuutta. Erikoisuutena alueelle on, että siellä esiintyy paljon valkohedokkia. Sen lisäksi muita perinnebiotoopeille tyypillisiä lajeja ovat aholeinikki, kurjenkello, ahomansikka, kalliokielo ja häränsilmä.

Kohde on myös linnustollisesti arvokas: alueelta on tavattu erittäin uhanalainen valkoselkätikka (erityisesti suojeltava, EU:n lintudirektiivissä mainittu laji) ja silmällä pidettävä kuhankeittäjä lurittelee metsälaitumella kesäisin.

Hoitosuositus: Laidunnus sopii hyvin kohteen hoidoksi. Paikoin tiheää alikasvospuustoa on hyvä aika ajoin raivata.

Rahoitus: perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus.

3. Retuen laitumet



Kartta 4. Retuen laidunalueet levittäytyvät laajalti Retuenjärven ympäristöön.

Maisematietä avautuu näkymä Retuenjärvelle ja maisema on muutenkin kaunis. Retuen tila on noin 150 vuotta vanha. Tien itäpuolella sijaitseva metsälaidun on kaunis ja monimuotoinen. Myös tien länsipuolen metsä on ollut laitumena. Nyt tilalla laiduntaa enää yksi hevonen, mutta aiempina kesinä tilalla on ollut myös kesähevosia. Tilalla on Retuenjärven ympärillä useita isojaakin laidunalueita, jotka on jaettu useammaksi laidunlohkoksi. Yksi hevonen ei kesän aikana kerkeä kaikkia alueita laiduntaa, joten lisäeläimet olisivat tarpeen. Osaa peltonurmista ei ole uusittu vuosiin, joten niiden kasvillisuus on muuttunut hyvin niittymäiseksi (lajeja mm. keltamaksa-ruoho, lemmikit, kevät- ja niittyleinikki, koiran- ja vuohenputki sekä nurmipuntarpää). Pohjoispellolta korjataan heinä talvirehuksi hevoselle. Tilalle toivotaan tervetulleiksi tulevaisuudessa myös muiden eläimiä laiduntamaan.

Pohjoisen havumetsälaitumen lajistoon kuuluvat mustikka, ahomansikka ja aitovirna. Valtapuuna kasvaa mänty, seassa on vanhoja pihlajia. Pensas-kerroksessa esiintyy katajaa. Ennen alueella on laiduntanut lampaista. Laajempi havumetsälaidun Retuenjärven itäpuolella on niinkään hieno koko-

naisuus: Edustavan kasvillisuuden lajeja ovat mm. kielo, kastikat, aitovirna, aholeinikki, maitikat, kalvassara, tuoksusimake sekä valkolehdokki.

Retuenjärven pohjoisranta kasvaa mäntyä, koivua, haapaa ja katajaa. Koillispellon keskellä on hieno mäntypuusaareke ja kallio, jolla esiintyy ketokasveja.

Tienpientareilla kasvaa huomionarvoisia ja uhanalaisia lajeja: kissankäpälää, aholeinikkiä sekä lehtoneidonvaippaa. Pihapiirin lajistoa ovat pihaketohanhikki, valkoapila, hiirenvirna ja rönsyleinikki.

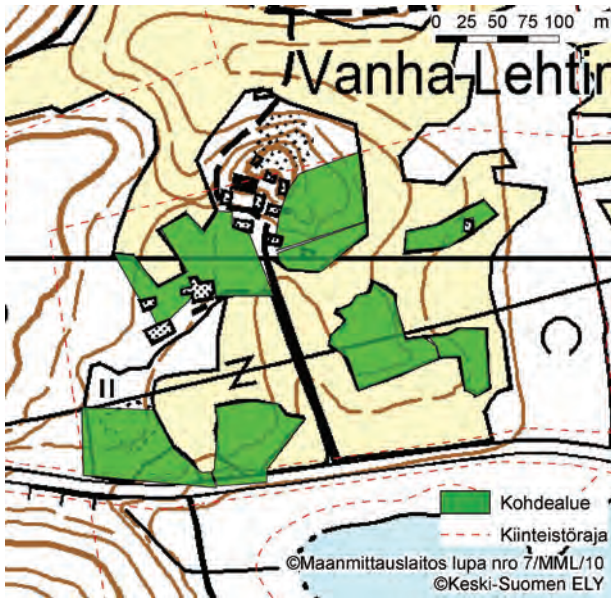
Hoitosuositukset: Reunametsien varovainen harvennus ja alikasvoksen (kuusi, lehtipuut, pajut) raivaus. Laidunnus olisi koko alueelle paras hoitokeino. Tien ja pellon välinen kaista olisi hyvä raivata maiseman avaamiseksi, samoin tien ja rakennusten väli. Retuenjärven pohjoisrannalta tulisi poistaa nuorta lehtipuuta ja ruovikkoa. Retuenjärven eteläkärjen ranta on pajukoitunut. Pajukko tulisi raivata pois, jotta laidun tulisi paremmin näkyviin. Pihapiirin hoidoksi sopii niitto kerran kesässä ja niitoksen poiskeruu.

Rahoitus: Metsälaitumet: perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus. Reunavyöhykkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus. Lisäksi peltoalueille sopisi ympäristötuen perustoimenpiteistä monimuotoisuuspeltotuki, 1- tai 2-vuotinen sitoumus. Tarvittaessa metsälaidunten aitaamiseen ja alkuraivaukseen voitaisiin hakea ei-tuotannollista investointitukea, 1- tai 2-vuotinen sopimus.



Kuva 25. Retuen tilan perinnemaisemaan kuuluvat avoimet ja puustoiset laidunalueet sekä rakennelmat, kuten kuvan puuaita. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

4. Vanha-Lehtimäki



Kartta 5. Vanhan-Lehtimäen perinnebiotooppialueilta löytyy mäntyhakaa, kalliokettoa, metsälaidunta ja tuoretta niittyä.

Vanhan-Lehtimäen tilan peltoaukeiden keskellä sijaitsevat puustoiset alueet on inventoitu vuonna 1992 Keski-Suomen perinnemaisemakartoituksessa. Keski-Suomen perinnemaisemat –julkaisussa

(Kivelä 2000) kohteesta käytetään harhaanjohtavaa nimeä Mönkösmäen laitumet. Paikallisesti arvokkaalla kohteella on hakamaata, lehtomaista metsälaidunta sekä harvinaista kalliokettoa. Huomionarvoiset lajit kertovat kohteen arvosta: nurmikaunokki ja valtakunnallisesti silmälläpidettävä ketoneilikka esiintyvät alueella.

Maisematielle näkyy vanha tila ja perinneympäristö. Inventoidut alueet ovat olleet välillä laiduntamatta, joten kasvillisuus on päässyt paikoin korkeaksi. Peltoalueita laidunnetaan yhä, mutta eläimiä on vähän, minkä vuoksi kaikkia laitumia ei ole voitu käyttää. Vuonna 2009 laidunnettiin myös inventoituja alueita. Perinnebiotooppialueiden hoito tulisi jälleen järjestää, jotta kaunis perinnemaisema ja sen turvaama lajisto säilyisivät.

Hoitosuositus: Laidunnus ja alikasvoksen (kuusi, lehtipuut) raivaus.

Rahoitus: Vaihtoehtoina ei-tuotannollinen investointituki, 1- tai 2-vuotinen sopimus ja perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus.



Kuva 26. Vanhan-Lehtimäen tilalla on puustoltaan erittäin edustavia metsälaitumia ja hakamaita. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

5.2 Kiinteät muinaisjäännökset

5. Mämminiementie

Kirkonkylässä, hautausmaan pohjoispuolella olevan hiekkakuopan reunalla, sijaitsee rautakaudelta tai sitä myöhemmältä ajalta peräisin oleva asuinpaikka. Hiekkakuopan koillisreunalta on valunut alas palaneita kiviä ja hiiltä. Kiviä on jäljellä hiekkakuopan reunassa, turpeen alla. Löytöihin kuuluu lisäksi palaneita, pehmeitä ja pyöreitä saven kappaleita ja yksi palaneen luun pala.

Paikka on todennäköisesti suurimmaksi osaksi tuhoutunut hiekanotossa.

6. Oneinen / Änä

Kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Luhangan kirkonmäellä Päijänteen Pilkanselän ja Luhanganjärven välisellä kannaksella. Maasto on pohjoisrinteen hiekkamaata, osaksi hakamaata ja osaksi hautausmaata. Löytöjä (keramiikkaa, kvartsiä ja luuta) on tehty pienen hiekkakuopan reunoilta hautausmaan aidan ulkopuolelta ja nyttemmin käytöstä poistuneelta hakamaalta karjan kuopimista kuopista. Asuinpaikka on luultavasti jatkunut hautausmaan puolelle, sen laajuus on selvittämättä.

Hautausmaan länsipuolella on pieni metsäkaistale, jossa on painanteita. Kaksi suurinta painannetta ovat kooltaan 6 x 7 m ja 4 x 3 m. Suurimman kuopan keskeltä löytyi kiviä ja hieman hiiliä, mutta liettä tms. niistä ei muodostunut. Painanteiden tarkoitus on selvittämättä.

Oneisen pellostä on löytynyt reikäkivi, joka on toimitettu Keski-Suomen museoon. Hautausmaan ohi Oneisen tilalle johtavalta tieltä löytyi kvartsi-iskoksia ja hautausmaalta kivi-iskos.

7. Härkiönpää

Härkiönpään talon kaakkoispuolella sijaitsevalta kivikautiselta asuinpaikalta on löydetty kvartsi- ja pii-iskoksia. Paikka sijaitsee Luhankajärven laskujoen lounaispuolella, noin 100 m Luhankajärven rannasta. Asuinpaikka lienee ainakin osittain tuhoutunut.

8. Hakanen / lomakylä

Hakasen talon pohjoispuolelta hiekkamultapellostä, hiekkasorakummun kohdalta on löytynyt kivikirves. Kyseessä on kivikautinen asuinpaikka. Paikalta on myöhemmin löytynyt kvartsiä. Asuinpaikka ulottuu mahdollisesti viljelysmaan lisäksi metsään, mutta sen laajuutta ei ole todettu. Nyttemmin lomakylän toiminta on loppunut, ja pellot kasvavat heinää.

9. Vanhala

Vanhalan kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Keihäsniemessä, Sysmäntien länsipuolella, Vanhalan talon lounaisrinteen pellossa ja metsässä. Vuonna 1965 tehtiin löydöt pellon yläreunasta ja venerantaan vievän tien varrella olevan pienen hiekkakuopan reunasta, jossa oli tulisijanjäännös. Talon vieressä olevan hiekkakuopan paikalla on kerrottu olleen kummun ja siinä kaksi nauriskuoppaa. Hiekkakuopasta ei kuitenkaan tehty löytöjä vuoden 2004 inventoinnissa. Sysmän tien toisella puolella on myös hiekkakuoppa, jossa Vanhalan isäntä kertoi olleen tulisijan. Kuoppa oli täynnä vettä, mutta silmämääräisesti siinä ei näkynyt merkkejä tulisijasta tai muita löydöistä.

10. Järvelä

Keihäsniemen talon maalla sijaitsee niin ikään kivikautinen asuinpaikka. Noin 180 m rannasta loivassa lounaisrinteessä ja metsässä sijaitsee pieni hiekkakuoppa, josta on löytynyt kivikirves. Polun pinnasta löytyi vuoden 1965 inventoinnissa kvartsi-iskos. Vuonna 2004 löydettiin hiekkakuopasta noin 10 m:n päässä rikkoutuneessa kohdassa usean kymmenen metrin matkalla kvartsi-iskoksia, palanutta luuta ja pari keramiikan palaa sekä savitiivistettä. Löytöpaikan ympärillä on kallioita, joiden sisäpuolelle asuinpaikka ilmeisesti rajautuu.

Edellisestä löytöpaikasta Keihäsniemen talolle päin on iso hiekkakuoppa, jossa maa on punertavaa. Hiekkakuopasta löytyi yksi kvartsi-iskos. Kuopassa kerrottiin ennen olleen jälkiä tulisijasta, mutta enää niistä ei ollut merkkejä.

Keihäsniemestä itään sijaitsee Kotkatsalon saari, ja sen rannan tuntumassa on kerrottu olevan yksipuolisen ruuhan.

11. Kylmäälä

Judinsalossa, Kylmälahden Syvänpohjasta noin 800 m ja pienestä Uimalammesta vajaat 200 m koilliseen sijaitsee kivikautinen asuinpaikka. Maasto on hiekkaista peltoa, jonka kaakkoisrinne on jyrkkä. Riien lähellä olevaa peltoa on kutsuttu Rännivainioksi. Löydöt ovat pellon yläosasta.

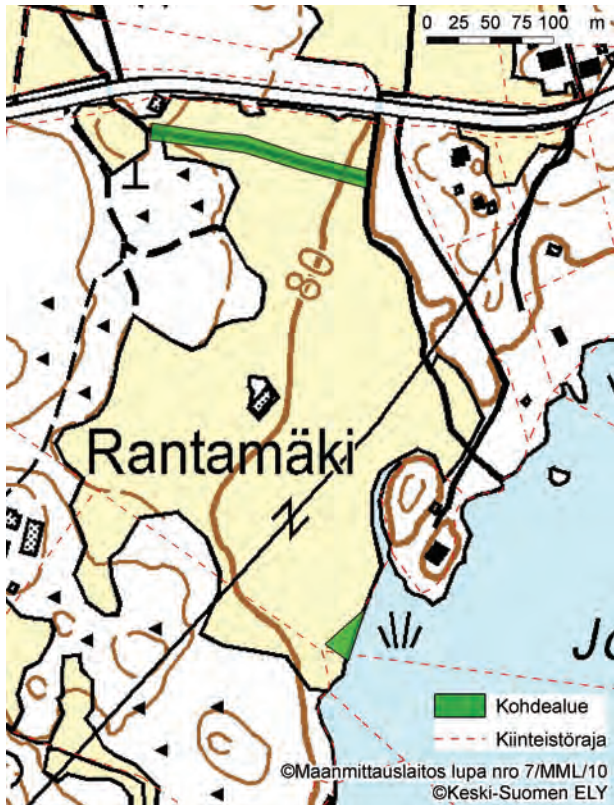
12. Vanha-Jutila (Nelinurkkanen)

Vanhan Jutilan mailta, talosta noin 80 m lounaaseen olevan pellon etelärinteeltä on tehty löytöjä kahdesta kohdasta. Kyseessä on sekä asuinpaikkalöytö että muinaisjäännösryhmä. Tien eteläpuolista peltoa kutsutaan Nelinurkkaseksi. Lisäksi pelloista itään on niemenkärjessä kattorakenteinen katettu ja muurattu tervahauta, jossa on juoksutusojja. Tervahaudan vieressä on vanhan rakennuksen rauniot.



Kuva 27. Kiinteät muinaisjäännökset eivät aina erotu maisemassa kovinkaan selvästi. Niihin voi kuitenkin liittyä tarinoita ja ne voivat heijastua paikannimistöön. Maisematie kulkee kuvan halki ja sen takana metsässä sijaitsee Järvelän yli hehtaarin laajuinen muinaisjäännösalue. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

5.3 Peltoaukeat



Kartta 6. Laidunkorven peltoaukealla on maisemallista merkitystä.

13. Laidunkorven (Rantamäki) peltoaukean reunavyöhykkeet

Laidunkorven peltoaukealta avautuu näkymä Tammiselälle. Korkeaksi kasvaneet pusikot kuitenkin estävät näkyvyyttä. Hoidon tavoitteeksi sopisi maiseman avaus Tammiselälle. Pellon halki kulkevassa ojassa kasvaa runsaasti harmaaleppää, pajuja ja mäntyä. Oja on raivattu viisi vuotta sitten, jolloin koivut jätettiin kasvamaan. Aluskasvillisuuden lajistoa ovat mm. vuohenputki, timotei, voikukat ja kevätleinikki. Vanhan ladon luona pellon luoteiskulmassa on komeita mäntyjä ja niiden ympäristössä perinneympäristöille tyypillisiä kasveja: rönssyleinikki, punaherukka, ruusu, kielo, maitohorsma, metsäkorte ja puna-apila.

Hoitosuositus: Alikasvoksen raivaus ja harvennus ojanvarressa. Raivauksessa on hyvä jättää vanhempia koivuja ryhmittäin elävöittämään maisemaa. Kauempana rannassa pellon kärjessä on vanhempi koivuryhmä, josta voisi muutamia koivuja kaataa pois.

Rahoitus: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus



Kuva 28. Näkymä Tammiselälle on umpeutunut. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

14. Virkajärven maisema

Peltonäkymä avautuu kumpuilevana korkeiden mäkien välissä. Tilojen rakennukset reunustavat peltoaukeaa, joka jatkuu notkelmassa kapeana lounaaseen. Peltojen eteläpäässä on pieni Virkajärven suorantainen lampi.



Kuva 29. Virkajärven pelloilla nostettiin osa heinästä seipäille kesällä 2010 – harvinainen näky nykyisen tehomaaatalouden aikaan. Kuvaaja: Kaisa Mustola.

15. Vanhan-Koiviston ja Uuden-Koiviston peltoaukea



Kuva 30. Uuden ja Vanhan Koiviston peltoaukea. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Vanhan- ja Uuden-Koiviston tilojen pellot avautuvat maisematielle metsäisten mäkien ympäröiminä. Uuden-Koiviston lehmät ja Vanhan-Koiviston hevoset laiduntavat peltoaukealla. Peltoaukean ympärillä on vanhoja hakamaita ja metsälaidunalueita.

Vanhan-Koiviston tilalla on metsälaidun, jota laiduntaa suomen- ja vuonohevonen. Tilakeskuksen lounaispuolella sijaitsevaa metsää on laidunnettu tilan

omistajan aikana noin 20 vuotta ja sitä ennen yli 100 vuotta. Laidun on kooltaan noin neljä hehtaaria ja se on aidattu erilleen nurmilaitumista.

Hoitosuositus: Laidunnuksen jatkaminen sopii hyvin hoidoksi. Maiseman avartamiseksi pellon reunalueilta voisi raivata pusikkaa.

Rahoitus: Pellon reunavyöhykkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus. Metsälaidun: perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus.

16. Petäisniemen peltoaukea

Petäisniemessä sijaitsevat pienet pellot ja niityt ovat ainakin osittain jääneet pois viljelystä. Maiseman avoimuuden säilyttäminen olisi tärkeää.

17. Kariniementien peltoaukea

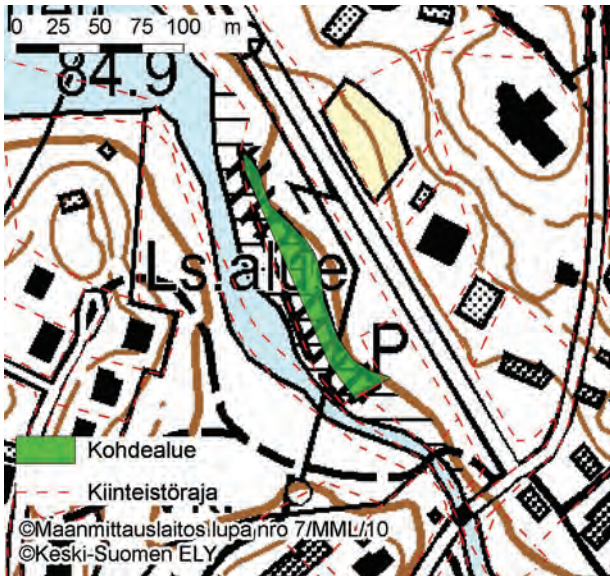
Kariniementien kohdalla on umpeenkasvanutta perinnemaisemaa. Peltojen yli siintää näkymä Viestin Isolahdelle. Vanhat koivikot saattavat olla kaskiaikojen perua. Järeät haavat ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita.

Hoitosuositus: Peltojen avoimuuden ja järvinäköalan säilyttäminen on tärkeää, ja vanhat metsälaitumet olisi hyvä saada uudelleen hoitoon.

Rahoitus: Pellon reunavyöhykkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus. Metsälaidunalueet: ei-tuotannollinen investointituki, 1- tai 2-vuotinen sopimus ja perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus.

5.4 Ranta-alueet

18. Luhankjoen rantaluhta



Kartta 7. Luonnonsuojelualue sijoittuu Luhangan kirkonkylälle vievän tien ja Luhankjoen välille.

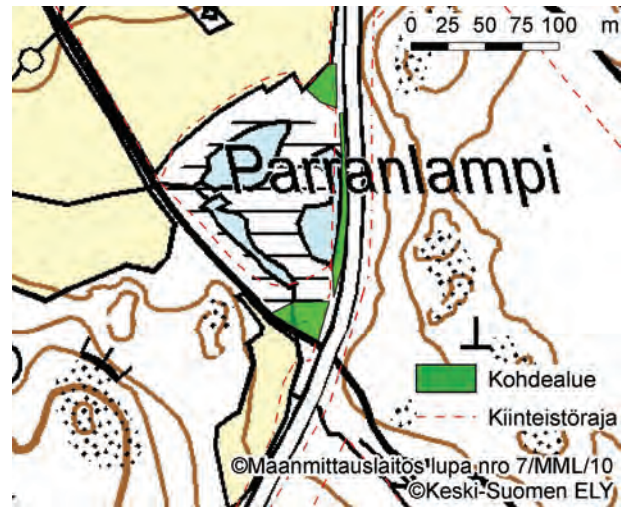
Luhankjoen rannassa, kirkonkylän keskusristeykseen vievän tien lounaispuolella, on kapea kaistale koivikoitunutta sara- ja ruoholuhtaa. Alue on rauhoitettu yksityiseksi suojelualueeksi. Kohteelta on vanha havainto harvinaisesta kasvilajista, piurusta. Vuonna 2000 alueen läheisyydestä Luhankajoesta löytyi isolampisukeltaja, joka on EU:n luontodirektiivissä arvokkaaksi mainittu laji. Isolampisukeltaja on Suomessa yleinen, mutta Euroopan alueella harvinaisen kovakuoriainen.

Joenranta on ollut vanhastaan maatalouskäytössä: 1930-luvulla peltona ja ajoittain myös laitumena. Tialalla ei ole ollut laiduntavia eläimiä sitten 1960-luvun lopun. Vanhat aidat on suurimmaksi osaksi korjattu pois. Joen ruoppauksen myötä aiemmin avoin alue alkoi kasvaa voimakkaasti umpeen. Maanomistajan toimesta alueen avoimempia osia on raivattu, jotta jokimaisema säilyisi edes osittain avoimena.

Hoitosuositus: Maisemaraivaus ja pajukon poisto säännöllisin väliajoin. Lisäksi laidunnus olisi hyvä, joskin kohteen pienuuden vuoksi vaikeasti toteutettava hoitokeino.

Rahoitusmahdollisuus: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus.

19. Parranlampi



Kartta 8. Parranlampi sijoittuu Keihäsniemen peltoaukean matalimpaan kohtaan.

Parranlampi on pieni kosteikko aivan tien vieressä. Lampi on kasvanut umpeen kun tie tehtiin kostealle pohjalle. Osa lammesta jäi tien alle, kun sitä täytettiin louheella. Ojassa kasvaa runsaasti vehkaa. Lammen pohjoispuolelta on ollut tarkoitus kaataa koivuja, mutta kohta on niin märkä, ettei koneilla sinne pääse. Hoidossa tavoitteena voisi olla lammen ja maiseman näkyvyyden parantaminen.

Hoitosuositus: Pohjois- ja eteläpuolen koivikoille olisi tehtävä maisemaharvennus. Tienlaidalta (tie-alueelta) tulisi poistaa pajukko.

Rahoitus: Reunavyöhykkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus. Parranlampi: monivaikutteisen kosteikon hoito, 5- tai 10-vuotinen sopimus.



Kuva 31. Parranlammen kosteikko tarvitsee kunnostustoimia. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

5.5 Tienvarret



Kuva 32. Hirvenkello. Kuvaaja: Timo Kypärä.

19. Keihäsniemi

Keihäsniemen kohdalla maisematien varrella on uhanalaista kasvilajistoa: ketoneilikkaa ja pussikämmekkää. Kasvupaikka on hyvä huomioida tienpidossa.

Hoitosuositus: Tienpientareiden niitto vasta loppukesästä, kun kukkivat kasvit ovat ehtineet siementää.

20. Lupiiniesiintymä (risteys)

Tammikosken tienristeyksestä lounaaseen on laaja lupiinikasvusto, joka on päässyt leviämään ympäröiville metsäalueille.

Hoitosuositus: Lupiinien valtaama alue tulisi käsitellä kemiallisella torjunta-aineella tai kaivaa maasta. Useasti kesässä toistettavalla niitolla ja niitoksen poiskeruulla voidaan koettaa estää lupiinien leviämistä laajemmalti.

21. Keskustie

Luhangan kirkonkylälle vievän tien varrelta avautuu näkymä länteen Luhankjärvelle ja itään peltoaukealle. Tien laidat ovat pusikoituneet.

Hoitosuositus: Näkymien avaaminen ja avoinna pitäminen maisemaraivauksin.

22. Turhalanlahti–Turhala

Sekä maisematien että Turhalaan vievän tien varsilta on havaittu runsaasti uhanalaisia ja huomionarvoisia kasvilajeja: kelta-apila, mäkitirvilä, ketoneilikka, hirvenkello, lehtoneidonvaippa, ahokirkiruoho, kesämaksaruoho ja metsänätkelmä. Turhalan pellot ovat maisemassa kaunis yksityiskohta.

Hoitosuositus: Tienpientareiden niitto vasta loppukesästä, kun kukkivat kasvit ovat ehtineet siementää.

23. Koikeruksen näkymät, lupiiniesiintymä

Maisematieltä avautuu kaunis näkymä Koikerukselle, sitä ympäröiville korkeille mäille ja Konkarsopen painanteeseen. Tienpientareelta on löytynyt uhanalaisia ja huomionarvoisia kasveja: ketoneilikka, mäkitirvilä, kelta-apila, lehtoneidonvaippa, metsänätkelmä, hirvenkello sekä ahokirkiruoho. Tien ja Koikeruksen välisellä kapealla kaistaleella on pieni lupiinikasvusto.

Hoitosuositukset: Koikeruksen pohjoispäässä sijaitseva levike olisi hyvä kunnostaa. Paikalle sopisi erinomaisesti myös maisematiestä ja sen uhanalaisista kasveista kertova infotaulu. Tienpientareet tulisi niittää vasta loppukesästä. Lupiinit tulee kitkeä vuosittain ennen siementämistä.



Kuva 33. Koikeruksen rannan levikkeelle olisi vaivatonta tehdä infopiste. Kuvaaja: Kaisa Mustola.

24. Lupiiniesiintymä (tienvieri)

Vuoksenniemessä sijaitsevan talon aidan ja maisematien välissä kasvaa lupiinia.

Hoitosuositus: Kasvusto tulisi hävittää kitkemällä.

5.6 Maisemanäkymät ja näköalapaikat

25. Tammipohjan maisemamänty

Tammipohjassa suuri petäjä kasvaa lähestulkoon tiessä kiinni. Kuvankaunis paikka sijaitsee aivan Tammipohjan lahden pohjoispäässä, Tammijoen itärannan vanhan rantaniityn reunalla.



Kuva 34. Maisemamänty tien laidassa toimii maanmerkkinä kulkijoille. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

26. Pytynpohjan näkymät

Pytynpohjassa näkymä Tammiselälle on lähestulkoon umpeutunut. Lähistöllä tien vierellä on myös hieno huopakeltanoketo.

Hoitosuositus: Järven rannan ja tien välisen alueen maisemaharvennus.

27. Virkalahden näkymä

Luhankjärven pohjoisin lahti ulottuu lähestulkoon Luhangan-, Sysmän- ja Keskusteiden risteykseen saakka. Virkalahdelle avautuvat näkymät ovat upeat.

Hoitosuositus: Maisema pidetään avoimena raivauksin.



Kuva 35. Virkalahti Markkulan pihasta kuvattuna. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

28. Vanhankylänlahti

Mämmiementie kulkee Vanhankylänlahden länsirantaa pitkin yleisen uimarannan risteykseen saakka. Näkymät Tammiselälle ja Enonsaarille ovat kauniit. Lahdenpohjukka on osittain umpeenkasvanut. Kirkon ympäristö on niin ikään pusikoitunut, minkä lisäksi kirkonmäen pohjoisrinteen hiekanottokuoppa paistaa ikävästi silmään.

Hoitosuositukset: Lahdenpohjukan pensaikko olisi hyvä raivata, samalla voisi nuoria koivuja varovaisesti harventaa. Tienpientareiden niitto loppukesästä. Hautausmaan rinteestä olisi raivattava vesakkoa ja tehtävä muutoinkin yleinen siistiminen.



Kuva 36. Vanhankylänlahden maisemassa kirkolle päin erottuu hiekanottokuopan muodostama maisemavaurio. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

29. Kallio, maisema ja lahdenpohjukka

Hakulinniemen mentäessä ennen seurantaloa ja lahdenpohjukkaa Hakulintien vierellä ovat upeat, paahteiset kalliot, ja tien pohjoispuolella kaunis pieni puusaarekkeinen peltoaukea. Lahdenpohjukka on niin umpeenkasvanut, että järvelle tuskin näkyy tieltä.

Hoitosuositukset: Lahdenpohjukan puuston maisemaharvennus. Peltoaukean puusaarekkeita voidaan hoitaa raivauksin.

Rahoitus: Puusaarekkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus.



Kuva 37. Hakulintien notkelmasta tuskin näkyy järvelle.
Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

30. Huhtijärven ranta



Kartta 9. Näkymä Huhtijärvelle on järven pohjoispäässä täysin umpeutunut.

Huhtijärven ja maisematien välisellä kapealla alueella kasvaa tiheästi koivua, mäntyä ja kuusta. Aluskasvillisuuden lajistoa ovat mm. ahomansikka, käenkukka, metsäkurjenpolvi, niittyleinikki, maitohorsma, hiirenporras, mesiangervo, koiranputki, nurmitädyke, vuohenputki, puna-ailakki, sananjalka ja vadelma.

Hoitosuositus: Isot koivut ja männyt jätetään kohteelle, mutta alikasvos (harmaaleppää ja pajua) raivataan pois. Kohteella kasvaa vanha tervaleppä, joka tulisi säästää. Kuusikkoon laidassa on tulossa harvennus. Harvennus olisi hyvä ulottaa pengerrykseen saakka. Viereinen koivikko on harvennettu. Siitä olisi hyvä raivata leppää pois, ja tavoitella hoidossa maisemallista vaihtumista kuusikkoon. Koivikon ja pellon välistä ojan ympäristöstä olisi hyvä raivata pajukko pois.



Kuva 38. Korkeiksi kasvaneet puut kaipaavat harvennusta.
Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

31. Hakulinniemen järvinäköala

Vanhan kansakoulun eteläpuolella Hakulinniemestä avautuu salmen yli näkymä Luhanksaareen.

Hoitosuositus: Maiseman avaamiseksi puuston harvennus ja alikasvoksen raivaus.

32. Kankaisjärven näkymät

Kankaisjärven ja Kotkatlahdentien kohdalla on kaunis peltoaukea.

Hoitosuositus: Maiseman avaaminen tienvarsirauksin.

33. Kivivuorenlahden näkymät

Maisematietä avautuu näkymä Kivivuorenlahden yli Kotkatsaloon.

Hoitosuositus: Näköalan avoimena säilyttäminen tienvarsiraivauksin.

34. Viistin Vähälahden näkymät

Vuoksensalmen sillalta avautuvat upeat näköalat Judinsaloon. Viistin Vähälahden ja tien välinen alue on osin pusikoitunut ja peittää näkymää. Kallioisella alueella kasvaa komeita katajia.

Hoitosuositus: Näkymän avaaminen maisemaraivauksin. Katajat säästetään.

35. Pitkäkorven suora

Judinsalossa Haukivuoren ja Viistinniemen välissä on n. 1,5 km pitkä suora, jota etelästä ajettaessa avautuvat upeat näkymät Päijänteelle. Jylhien kalliomäkien välissä mutkittelee pieniä soistumia.

Hoitosuositus: Tien reuna-alueiden raivaus näköalan säilyttämiseksi. Tienpiennarluiskien niitto vuosittain, vesakon raivaus muutaman vuoden välein.

36. Mönkösmäki, Turanen ja Jutilanjärvi

Kaunis kulttuurimaisema valtakunnallisesti arvokaine rakennuksineen levittäytyy Turasen pohjoispuolella. Turasen ja Jutilanjärven väliseltä kankaalta katsottuna maisema on erityisen kaunis.

Hoitosuositus: Tienvarsien avoimena pitäminen. Maatalousmaiseman säilyttäminen laiduntamalla ja viljelemällä. Rakennusten kunnossapito.

Rahoitus: Peltojen reunavyöhykkeet ja metsäsaarekkeet: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus. Perinnebiotoopit: vaihtoehtoina ei-tuotannollisten investointien tuki, 1-2 vuotta tai perinnebiotoopin hoito, 5-vuotinen sopimus. Rakennukset: Rakennusperinnön hoidon avustus tai entistämisavustus.

37. Hopeasalmen näkymät

Maakuntien rajalta, Hopeasalmen levikkeeltä ja sillalta näkyy pohjoiseen Ahvenusselälle ja etelään Herjaanselälle. Maisema on paikoin umpeenkasvanut.

Hoitosuositus: Tienreunojen pensaikoiden raivaus ja rantojen puuston varovainen maisemaharvennus näkymien avoimena säilyttämiseksi.



Kuva 39. Hopeasalmen reunametsien raivauksella saataisiin näkymät avarammiksi. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

5.7 Rakennettu kulttuuriperintö

2. Moiskalan lähialueet ja kirkonkylän kokonaisuus



Kuva 40. Moiskalan päärakennus. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Moiskalan tilan lähialueet yhdistettynä Luhangan kirkonkylän kokonaisuuteen on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Puukirkon läheisyydessä ja siitä etelään Hakulinniemeen vievän tien varrella on useita Luhangan kirkonkylän vanhaan keskustaani liittyneitä historiallisia pihapiirejä (Kuntala, paloasema, alunperin kanttorilana toiminut kirjasto, Kivelä, Lepola, Kivirinne, ns. kehräämön rakennus, Voimistelu- ja Urheiluseura Väreen talo, Peltola ja Hakulinniemessä vanha kansakoulu sekä vanha pappila). Moiskalan pihapiirissä on arkkitehti Jalmari Kekkonen suunnittelema, vuonna 1911 valmistunut huvilatyyppinen, jugendista ja klassismista vaikutteita saanut päärakennus. Pihapiiriin kuuluu lisäksi muita 1900-luvun alkupuolella tehtyjä rakennuksia.

4. Mönkösmäen talonpoikaistalot

Vanhan Lehtimäen, Uuden Lehtimäen, Uuden Jutilan ja Vanhan Jutilan muodostama talonpoikaistalojen rypäs on asettunut Judinsalon saaren kapealla kohdalla olevien Jutilanjärven, Haukijärven ja Turasensalmen väliin jääville kumpareille. Yhdessä ne muodostavat valtakunnallisesti arvokkaan Mönkösmäen talonpoikaistalojen rakennetun kulttuuriympäristön.

Tilojen rakennuskanta on vanhaa, talousrakennuksia on runsaasti ja kokonaisuudet ovat kansatieteellisesti mielenkiintoisia. Vanha-Jutila on tiloista tiettävästi vanhin – se on perustettu 1500-luvun puolivälissä tuolloin Sysmän pitäjään kuuluneeseen Judinsalon kylään.

Kylän talot ja pellot ovat keskittyneet saaren sisäosien järvien ja lampien ympäristöön. Kumpuilevat peltotilkut ovat hakamaitten ja metsälaidunten reunustamia. Kapea kylätie maantieltä taloille kulkee kiinni metsänrajassa. Mönkösmäki on säilyttänyt vanhaan maanviljelyskulttuuriin liittyvät piirteensä pitkään kestäneen maantieteellisen eristyneisyyden takia – kylän halki tehtiin tie vasta 1960-luvulla, kun Judinsalon ja Keihäsniemen väliseen Vuoksensalmeen tehtiin silta.

7. Härkiönpää



Kuva 41. Härkiönpään päärakennus. Kuvaaja: Saija Silén.

Härkiönpään maakunnallisesti arvokas pihapiiri sijaitsee kirkonkylässä näkyvällä paikalla, korkean mäen päällä, josta aukeaa hieno näköala Luhankajärvelle. Pihapiirissä on vuonna 1949 valmistunut asuinrakennus, talousrakennus sekä hieman kauempana sementtitiilinen navetta ja lato 1950-luvulta. Päärakennuksessa on korkea tiilikatteinen aumakatto, neli- ja kuusiruutuiset ikkunat sekä nelikulmaisten pylväiden kannattelema katos sisäänkäynnissä.

11. Kylmälä



Kuva 42. Kylmälän päärakennus. Kuvaaja: Saija Silén.

Kylmälän entinen säteriratsutila on ollut isäntä Juho Kylmälän aikana merkittäviä vaikuttajajaloja mm. maatalouden, kunnalliselämän ja valtiollisten tehtävien alueella. Tilan näyttävä kartanomainen päärakennus on tehty vuonna 1865. Kaksikerroksisessa, massiivisessa hirsitalossa on luonnonkivinen kivi-jalka ja aumakatto. Rakennuksen yksityiskohdissa on empire-kauden vaikutteita. Maakunnallisesti arvokkaassa pihapiirissä sijaitsevat päärakennuksen lisäksi aitta, puuliiteri, navetta, sauna ja riihi.

26. Klemettilä



Kuva 43. Klemettilän entinen kansakoulu. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

Pytynpohjan kauniiseen maisemaan rakennettiin vuonna 1939 Klemettilän koulu Maanviljelysseuran rakennusmestarin Jalmari Kurosen suunnittelemana. Maakunnallisesti arvokas vanha koulurakennus on ajalleen tyypillinen, hieman klassiseen tyyliin rakennettu, lautavuorattu hirsirakennus. Klemettilän koulun julkisivulle ovat leimaa-antavat korkeat kymmenruutuiset ikkunat.

38. Luhangan vanha kirkko

Luhangan vanha kirkko ("Luhangan lumilinna") on edustavimpia esimerkkejä kirkkoarkkitehtina poikkeuksellisen tuotteliaan arkkitehti Josef Stenbäckin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa piirtämistä puukirkoista. Päätortinillinen pitkäkirkko on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Vuonna 1893 valmistunutta kirkkoa käytetään nykyisin kesäisin. Alkuperäisessä asussaan säilyneessä kirkossa ei ole tehty mitään oleellisia muutoksia; sisäseiniä ei ole paneloitu ja kiinteä sisustus on säilynyt alkuperäisessä muodossaan. Urkurakentaja Albanus Jurvan vuonna 1897 tekemät urut ovat hyvin säilyneet, joskaan eivät täysin alkuperäisessä muodossaan.



Kuva 44. Luhangan puukirkko. Kuvaaja: Saija Silén.



Kuva 45. Retuen metsälaidun. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

6 Rahoitusmahdollisuuksia

6.1 Ympäristötuen erityistuet

Maatalouden ympäristötuen erityistuet ovat tärkeä maaseudun luonnonhoidon rahoituskanava. Erityistukia voivat hakea ympäristötukeen sitoutuneet maanviljelijät ja joissain sopimustyypeissä myös rekisteröidyt yhdistykset. Tässä kuvatut asiat perustuvat vuoden 2011 tietoihin, mahdolliset vuosittaiset muutokset sopimusehdoissa on syytä aina tarkistaa kunkin vuoden hakuoppaasta, hakulomakkeista, tukiesitteistä tai asiantuntijoilta.

Maisemanhoitoa edistäviä sopimuksia ovat:

- Perinnebiotooppien hoito, 5 -vuotinen sopimus (hakijana viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, 5- tai 10-vuotinen sopimus (hakijana viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Suojavyöhykkeiden hoito, 5- tai 10-vuotinen sopimus (hakijana viljelijä)
- Monivaikutteisten kosteikkojen hoito, 5-vuotinen sopimus (hakijana viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Ei-tuotannollisten investointien tuki arvokkaan perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen, 1-2 vuotta (hakijana viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Ei-tuotannollisten investointien tuki monivaikutteisen kosteikon perustamiseen, 1-2 vuotta (hakijana viljelijä tai rekisteröity yhdistys)

Perinnebiotoopit ovat pellon ulkopuolisia vanhoja laidunalueita kuten niittyjä, ketoja hakamaita ja metsälaitumia. Tyypillisiä luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen (ns. luma-sopimus) kohteita ovat pellon ja metsän/tien/vesistön väliset reunavyöhykkeet, pellon metsäsaarekkeet, tulvaniityt, puukujanteet ja muut peltoihin liittyvät monimuotoisuuskohteet. Myös vanhat niittymäiset pellot voivat sisältyä luma-sopimukseen sijaitessaan erittäin näkyvällä paikalla. Vähintään sopimusalan tulee olla 0,30 ha, se voi koostua useasta vähintään 0,05 ha kokoisesta lohkoista.

Erityistuet ovat hehtaariperusteisia ja kustannuslähtöisiä, eli lähtökohtaisesti ne ovat korvausta alueella tehtävistä hoitotoimenpiteistä. Korvattavia hoitotoimia voivat olla esimerkiksi alueiden laidunnuksen tai niiton toteutus, pelloista erikseen aitaaminen ja raivaustyöt.

Maksimituki on perinnebiotoopeilla ja luma-kohteilla 450 €/ha/vuosi. Arvokkaat perinnebiotoopit voivat saada alkukunnostukseen ja aitaamiseen korotettua ei-tuotannollista investointitukea, joka on porrastettu pinta-alan mukaan (750–1179 €/ha). Pienet (5-30 aaria) arvokkaat perinnebiotoopit voivat saada kohdekohtaista korvausta 200 €/kohde/vuosi.

Vesiensuojeluun ja maisemaan liittyviä erityistukia ovat suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito sekä monivaikutteisen kosteikon perustaminen ja hoito. Suojavyöhyke on pellolle vesistön tai valtaojan varrelle perustettava vähintään keskimäärin 15 metriä leveä nurmipeitteinen alue. Suojavyöhykettä hoidetaan niittämällä, niittojäte kerätään. Maksimituki on 450 euroa/ha/vuosi.

Monivaikutteinen kosteikko perustetaan luontaisesti sopivaan paikkaan patoamalla tai kaivamalla. Maatalouden monivaikutteisen kosteikon perustamisedellytyksiä on kaksi: kosteikon valuma-alueen pinta-alasta on peltoa oltava vähintään 20 % ja kosteikon alan on oltava vähintään 0,5 % valuma-alueen alasta. Ei-tuotannollisten investointien maksimituki kosteikon perustamiseen on 11 500 €/ha. Pienille kosteikoille on kiinteä tuki 3226 €/ha.

Vuodesta 2009 on viljelijöillä ollut mahdollisuus kesantovelvoitteen poistuttua perustaa vesiensuojelua ja luonnon monimuotoisuutta edistäviä luon-

nonhoitopeltoja. Niitä on kahdenlaisia, sekä monimuotoisuuspeltoja, että monivuotisia nurmipeltoja. Monimuotoisuuspelto perustetaan joko maisema-, niitty- tai riistakasveilla. Monivuotinen nurmipelto voi olla aiemmin perustettu nurmi. Lisätietoja saa ha-kuoppaista.

Erityistukia haetaan Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri –vastuualueelta (entinen TE-keskus) huhtikuun loppuun mennessä. Liitteeksi tarvitaan hoitosuunnitelma ja kustannusarvio. Jos kyseessä ei ole hakijan omistama alue, tulee mukana olla vuokrasopimus, joka ulottuu koko sopimuskaudelle. Yhdistyksen ollessa hakijana tarvitaan liitteeksi sen kokouksen pöytäkirja, missä tuen hakemisesta on päätetty. Ei-tuotannollisten investointien tukien hakuaika on kesäkuussa.

6.2 Muut julkiset rahoitukset luonnon ja maiseman hoitoon

Laajempiin maisema- ja vesistökunnostushankkeisiin on haettavissa EU-rahoitusta. Lisätietoja saa Keski-Suomen ELY-keskuksesta. Tukia haetaan joko paikallisen toimintaryhmän (Maaseutukehitys ry on Luhangassa, Hankasalmella, Joutsassa, Konnevedellä ja Toivakassa toimiva kehittämissyhdistys) tai Keski-Suomen ELY-keskuksen Elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri –vastuualueen kautta.



Kuva 46. Laidunkorven peltoaukea ja lato.
Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

6.3 Rakennusten kunnostaminen

Vanhojen kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entisöintiin ja korjaukseen on haettavissa avustusta. ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat –vastuualue myöntää harkinnanvaraisia avustuksia rakennusperinnön hoitoon kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaille kohteille sekä niiden välittömän ympäristön säilyttämiseen. Lisäksi Museovirasto jakaa vuosittain entistämisavustuksia valtakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointiin ja konservointiin. Museoviraston avustuksia myönnetään ensisijaisesti rakennussuojelulla suojeltuihin kohteisiin tai kohteisiin, joiden kunnostus edellyttää antikvaarista asiantuntemusta. Lisätietoja saa Keski-Suomen ELY-keskuksesta, Keski-Suomen museosta sekä Museovirastosta.

6.4 Metsäiset kohteet

Maatalous- ja metsäalueet limittyvät keskenään, myös luonnon- ja maisemanhoidossa. Erilaisten monimuotoisten metsäkohteiden hoitoon ja vapaaehtoisuuteen perustuvaan suojeluun on mahdollista hakea rahoitusta Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmasta METSO:sta. Näitä elinympäristöjä ovat lehdot, lahoppuustoiset metsät, pienvesien lähimetsät, metsäluhdat, tulvametsät, harjujen paahdeympäristöt, metsäiset kallio- ja jyrkännealueet sekä puustoiset perinneympäristöt (hakamaat, metsälaitumet ja lehdesniityt).

Kestävän metsätalouden rahoituslain (KEMERA) mukaisella metsätalouden ympäristötuella on voitu tärkeä elinympäristö suojella määrääjäksi. KEMERA-varoilla voidaan myös rahoittaa erilaisia luonnonhoitohankkeita. Näitä ovat esim. usean tilan alueelle ulottuvat tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustyöt ja talousmetsien maisemanhoidon kannalta merkittävät metsän kunnostustyöt. KEMERA-rahoitukset ovat uudistumassa vuoteen 2012 mennessä. Keski-Suomen Metsäkeskus arvioi kohteiden tukikelpoisuutta, suunnittelee hoidon ja antaa lisätietoja.



Kuva 47. Esimerkiksi Vanhan-Lehtimäen rakennusten kunnostamiseen on haettavissa rakennusperinnön hoidon avustusta. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.



Kuva 47. Markkulan peltoaukean näkymistä saa nauttia. Kuvaaja: Kaisa Raatikainen.

7 Lisätietoja ja linkkejä

www.finlex.fi

Ajantasainen lainsäädäntö.

<http://geomaps2.gtk.fi/activemap/>

GTK Active Map Explorer: kallio- ja maaperätiedot.

www.kotiniitty.net

Tietoa perinnemaisemista, niiden hoidosta ja hoidon rahoituksesta erityisesti yhdistysten näkökulmasta.

www.laidunpankki.fi

Tietoa maisemalaidunnuksesta, sopimusmallit ym.

<http://lomake.mmm.fi>

Ympäristötuen erityistukien hakulomakkeet.

www.mavi.fi ja www.maaseutu.fi

Ympäristötuen neuvonnalliset oppaat, erityistukien oppaat sekä perinnebiotooppien hoitokortit.

www.jyvaskyla.fi/ksmuseo

Keski-Suomen museo.

www.museoverkko.fi

Muinaisjäänökset.

<http://www.nba.fi/fi/mjhoito>

Muinaisjäänösten hoito.

www.rky.fi

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

www.ymparisto.fi

> maankäyttö ja rakentaminen > rakennusperintö ja kulttuuriympäristö > rahoitus ja avustukset. Kulttuuriperinnön hoidon rahoitus ja avustukset.

www.ymparisto.fi/ksu/harkkaasarvista

Härkää sarvista -hankkeen kotisivut.

www.ely-keskus.fi/keski-suomi

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

8 Kirjallisuuslähteet

- Helin, T. 1988: Keski-Suomessa 1800-luvun lopulla rakennetut kirkot. Keski-Suomen historia 2.
- Illén, P. 2006: Maatalousalueiden lumoava luonto. Luonnonhoidon opas keskisuomalaisille viljelijöille. ProAgria Keski-Suomi/Maa- ja kotitalousnaiset & Keski-Suomen TE-keskus.
- Jäppinen, J. (toim.) 2006: Viestejä maisemassa. Keskisuomalainen kulttuuriympäristö. Minerva Kustannus, Jyväskylä.
- Kangasniemi, P. 2010: Teiskon maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 7/2010.
- Kivelä, R. 2000: Keski-Suomen perinnemaisemat. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä. Alueellisia ympäristöjulkaisuja 175.
- Kulha, K. K. (toim.) 1965: Luhangan kirja. Pieksämäki, JKYY:n kotiseutusarja N:o 3.
- Lepänjuuri, M. 2010: Maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Pirkkalankylä-Sionkylä. Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 6/2010.
- Muhonen, M. 2005: Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys. Maisemallinen osa-aluejako. Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Mustola, K. 2009: Tienvarsikasvi-inventoinnin lajilista. TIEVA-hankkeen raportti. Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Mustonen, R. 2004: Luhangan muinaisjäänneinventointi. Keski-Suomen museo, Jyväskylä. Julkaisu B 146, Keski-Suomen liitto.
- Pyykkö, Y. 1965: Luhangan seurakunta 1864-1964. Teoksessa: Luhangan kirja (Kulha 1965).
- Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim) 2008: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 8/2008. Osat 1 ja 2.
- Tiitinen-Salmela, S. 2003: Päijänteen maisematie. Tieluonnon hoito-ohjelma. Metsäkeskus Keski-Suomi & Tiehallinto.
- Uusitalo, A. 2007: Kylien kaunokit, soiden sarat. Keski-Suomen uhanalaiset kasvit. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä. Vammalan kirjapaino Oy.

Luonnon monimuotoisuus ei aina säily hoitamatta. Maatalouden synnyttämien arvokkaiden luontokohteiden lajirunsaus perustuu niiden jatkuvaan käyttöön tai hoitoon. Hoidettu maisema on myös kaunis.

Härkää sarvista (HÄÄVI) on Keski-Suomen, Etelä-Savon, Pirkanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan kattava EU-rahoitteinen hanke, jossa edistetään laidunnusta luonnon ja maiseman hoitokeinona. Hankkeessa laaditaan 8 laaja-alaista maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelmaa, joiden avulla tavoitellaan maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuskohteiden hoidon lisäämistä maisematasolla. MALU-suunnitelmien avulla kootaan olemassa olevaa tietoa arvokkailta maaseutualueilta ja ohjataan niille luonnonhoidon rahoitusta. Suunnitelma toimii tarkempien kohdekohtaisten hoitosuunnitelmien ja käytännön hoitotoimien pohjana.

Keski-Suomen elinkeino-,
liikenne- ja ympäristökeskus
Cygnaeuksenkatu 1 (Wanha Lääni)
PL 250, 40101 Jyväskylä
puh. 020 636 0040
www.ely-keskus.fi/keski-suomi

ISBN 978-952-257-282-0 (painettu)
ISBN 978-952-257-283-7 (PDF)

ISSN-L 1798-8640
ISSN 1798-8640 (painettu)
ISSN 1798-8659 (verkkajulkaisu)